

1. abfertigung der brant-doutfung,
ob einem Scriben bij dem
frou bißnam = Leop. Sif. v. m.
zuß in der erldelichet jere. 1690
2. Christo-gennete untrefung
ob ein yurdiger die naußte
Pract. m. in ob Amtab. p. bij
der absolutio n. d. g. l. a. s.
Könnr. 1733.
3. van Bashuysen f. Henr. Jac.
diss. de theologia naturalis
prestantia, Serveste 1726

- 4 Baumgarthen J. Sigism. Jac. /
Diff. de usu Legis necessario.
Hald 1750.
- 5 ——— Diff. de permutatione
Christi Hominumq. in Dei ju-
dicio facta legitime, Hald, 1750
- 6 ——— Diff. de peccatis
contra, sine, cum et ex Conu-
scientia peccatis. Hald, 1750.
- 7 ——— Diff. de Fraternitate
Christiana, Hald, 1750,
- 8 ——— Vindiciae adversus Wilh.
Whitson Anglum, Hald, 1750
- 9 ——— Diff. de varijs Modis
abutiendi Evangelio, Hald, 1750,
- 10 Bodin. Christoph. Aug. / Diff.
ex Libro Genesios Cap. 1. v. 1.
Helm. Stad. 1749.
- 11 Boet J. Matth. / Diff. de Predesti-
natione divina, Bremd, 1683.
- 12 Buddei J. h. Franc. / programma
invitatorium, de Inspiratione
1718.

13. Callenberg / Joh: Henr: / Diss. 21. de
Christologia judaica, Halle 1750
14. Chladenij / s. Mart. / Trifolium infaustum
Chiasmij, Deismi, et Apocatasta-
tismi, Wittenberge, 1715.
15. Eckhardi / Henr: / Diss. de Salute
Generis Humani per Lapsum pri-
morum Parentum amissa, et per
Christi obedientiam recuperata,
Giffo, 1608.
16. Academiæ Georgiæ Augustæ
programma ad festum Spiritus
s. Goettingæ, 1737.
17. ———— proprii ad festum
Nativitatis Christi, Goettingæ
1740.
18. ———— progr: ad festum
Nativitatis Christi, Goettingæ
1739.
19. Hase / Chr: Godofr: / Diss. sistens
Messiam in Jobo, Halle 1750.
20. Heydeni / s. Joh: Huld: / Diss. de
Divinitate s. Scripture,
Halle, 1720,

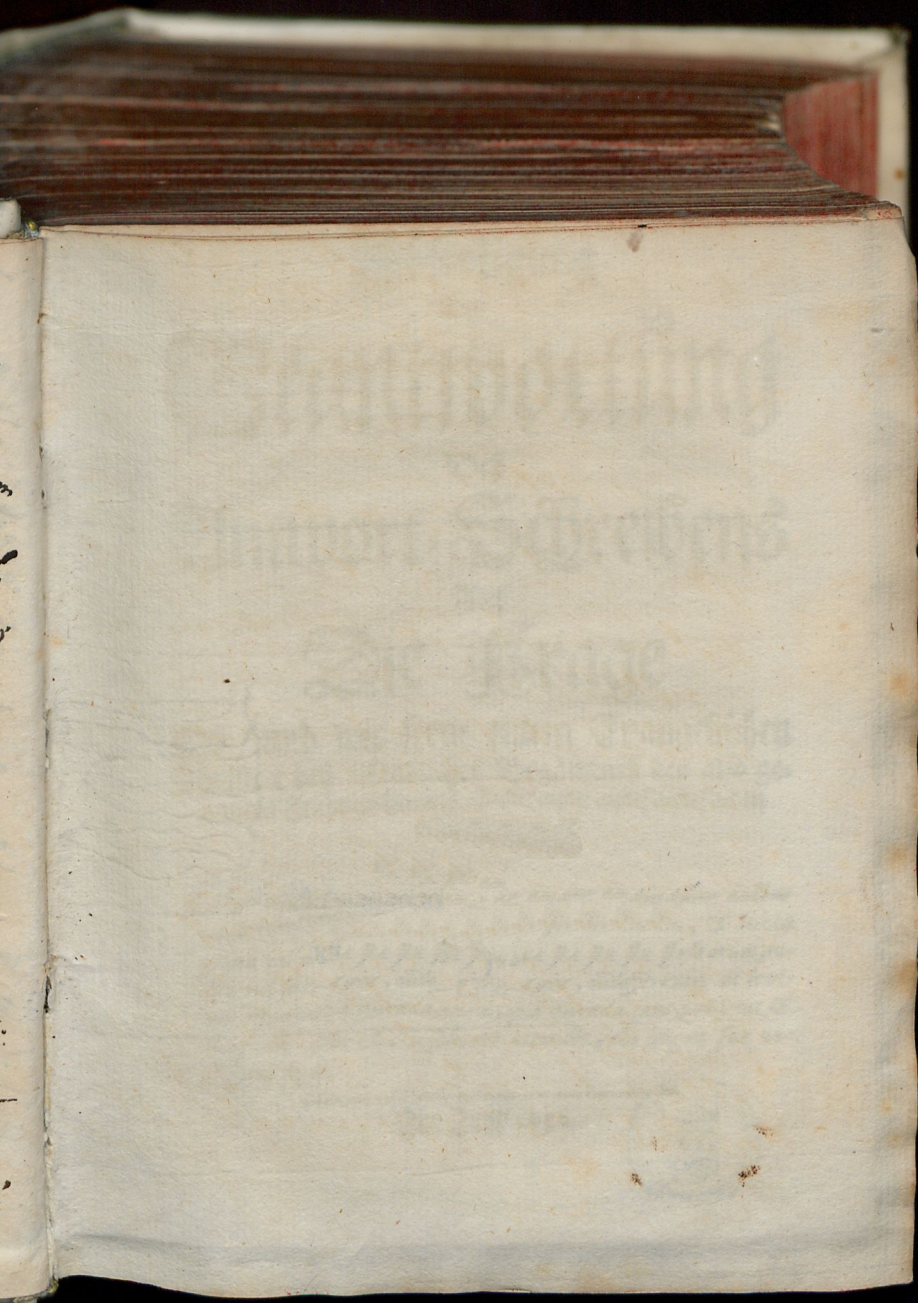
21. Crüger / Joach. oratio, de
 incarnatione Salvatoris nostri
 Jesu Christi, Wittenberga, 1621.
22. Knapp / Joh. Georgy / Diff. de
 Raptu et Cruce Pauli, Halle
 1750.
23. Academie Fridericianae ^{programm.}
 ma in diem natalem Jesu Christi,
 Halle, 1749.
24. Lysers / Polyc. / Diff. Religion
 nis est non cogere Religionem,
 Lipsiae 1629.
25. Weller / Jac. / Diff. an Hereti
 cus sine et ferro sit mancipan
 dus, Wittenberga, 1628.
26. Lysers / Wilh. / Diff. de
 quaestione, an Felicitas tempora
 ris sit nota Ecclesie, Wittenberga
 1629.
27. ——— Diff. de nomine Catholico
 Lutherani attribuenndo, et pon
 tificis auferendo, Wittenberga
 1629
28. ——— Diff. de quaestione, an
 Ecclesie Regimen sit Monarchi
 cum, Wittenberga, 1628.

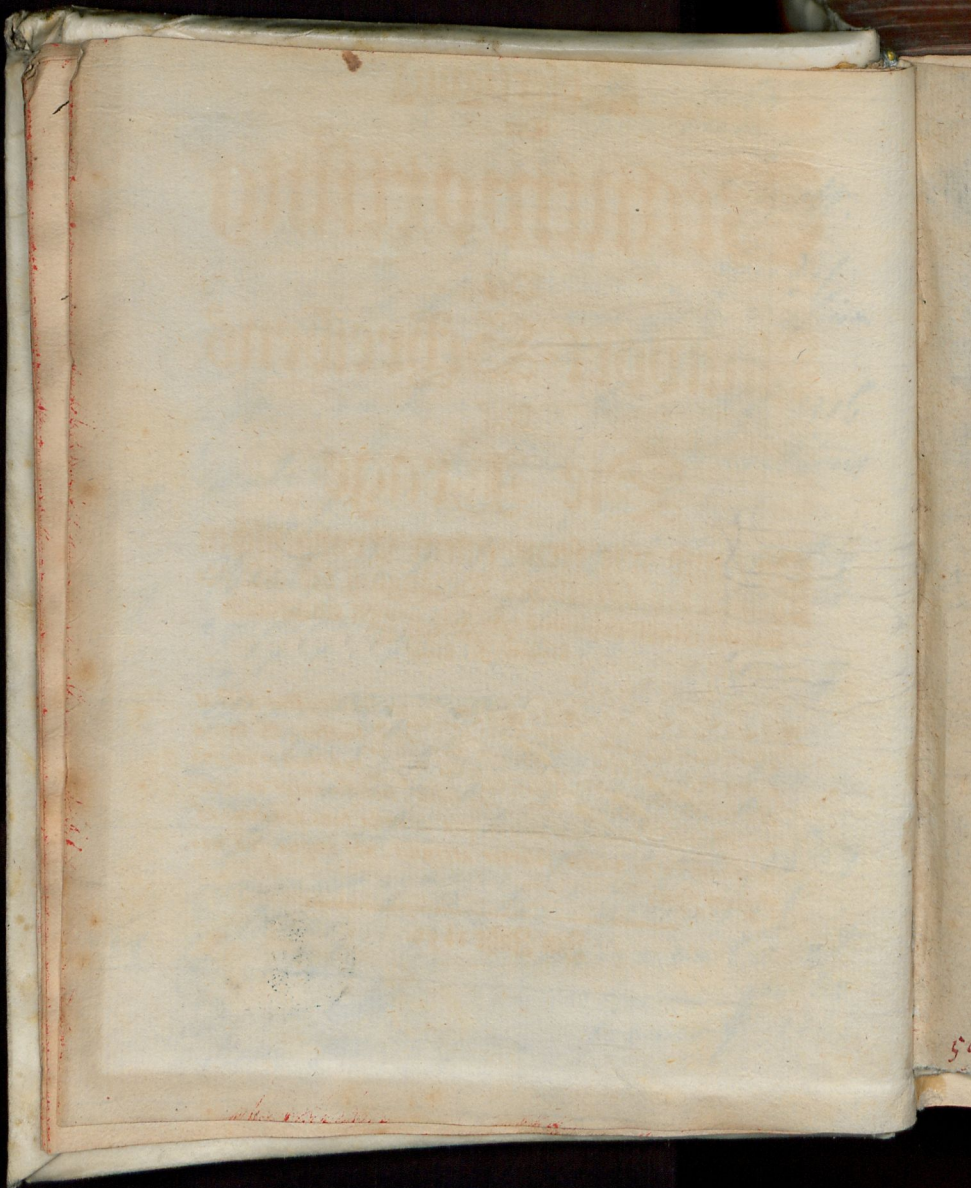
- 29. Lyseri s. Wilh. diff. an Lutherani
Dei Verbum habeant. Wittembergae
1629.
- 30. ——— diff. de propria Evange-
lij Doctrina, Wittembergae, Wittem-
berga, 1628.
- 31. Marbachij s. phil. diff. de jejunio
et delectu Ciborum, Argentorati,
1609.
- 32. Marteni s. Jac. diff. de justifi-
catione Homini coram Deo. Wittem-
berga 1632.
- 33. Merula s. Matth. diff. an Hetero-
doxi metu poenarum ad fidem
Catholicam cogi possunt. Com-
peli, 1620.
- 34. Moscherosch s. J. M. Meditation
sur la Vie de Jesus Christ, à
Strasbourg, 1646.
- 35. Nicolai s. Gottl. Sam. diff. sistens
difficultatem Studij Sacri Codicis
in Cognitione elegantiorum
Litterarum apte minus, Hald
- 36. Oporini s. Joach. diff. Oracula Esaiæ
Cap. XL = LV. plurquam Esajana
et Divina, Goettingae 1750

37. Osiander / Joh. Adam / Diff. de
Transmigratione Animarum Humanarum
ex suis Corporibus in alia Corpora,
Tubingae, 1756.
38. Ravensperger / Herm. / thematum
exegeticorum, Steinfurti, 1615
39. Reinhardi / Laur. / Observationes
in Evangelium L. Johannis.
Lipfiae, 1754.
40. Reuter / Chr. / Typus Doctrinae
et theologiae moralis, Serveste, 1718.
41. Schmeltzer / Gebh. Aug. / Observa-
tiones de antiquo Paphlagonis
Bibliotheca Codice Graeco in 10 Libri-
geliorum, Goettingae, 1750.
42. _____ Nexus dictionum Epistolae
ad Hebraeos, Cap. V. vers. 11. usq. ad Cap.
VI. vers. 12. Goettingae 1750.
43. Scherlock / Pifford / London /
first book, 1750.
44. Simonis / Joh. / Diff. de Ratione
quomodo a Reformatis in theologicis
usurpetur, Francof. 1691.

45. Kiepel J. Andre. / Annotata
über Val. Alberts / Specerum,
1698.
46. ———— / wird mit Gott.
franz. Knecht 1700.
47. Strizlitz / Christoph. Fried. /
gute verpöhlung an Joh. Lysium
wegen der unmittelbaren
offenbarung, franz. 1716
48. Walek J. Joh. Georg / Hæreticus
orthodoxus, iene 1732
49. Westphal J. Balth. / oratio
explicans Hymnum Maris
et Marid, 1621.
50. Winkelmann J. Joh. / Diff.
an Deus verbum, proprias
suar excellentias realiter
assumptæ humanitati
communicaverit Giffel, 1607.
51. Zeltner J. Gustav. Georgij /
Epistola de impedimentis et
adjumentis Conversionis judæo-
rum præcipuis, francof. 1735

DISPVATIO EXEGETICO - THEOLOGICA
P R I O R
D E
R A P T V E T C R V C E
P A V L I.

Q V A M
P R A E S I D E
V I R O S V M M E R E V E R E N D O E X C E L L E N T I S S I M O
D O C T I S S I M O
I O A N N E G E O R G I O K N A P P
T H E O L . D . E T P R O F . P V B L . O R D I N .
O R D . T H E O L . H . T . D E C A N O

F A V T O R E E T P R A E C E P T O R E
A E T A T E M C O L E N D O

D . S E P T E M B R I S A . C I O I O C C L .

P V B L I C E D E F E N D E T

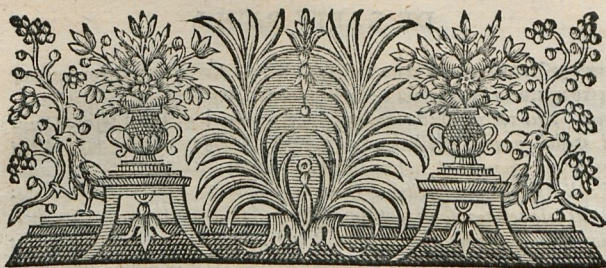
A V G V S T V S G O T T L I E B M A I E R
H A L E N S I S .

H A L A E M A G D E B V R G I C A E
L I T T E R I S O R P H A N O T R O P H E I .

Mirrored bleed-through text from the reverse side of the page, appearing as faint, reverse images of the original text.

§. I.

Raptum Pauli in caelum tertium ac paradysum, quem ipse 2 Cor. XII. litterarum monumentis mandavit, inter notabiliores ac difficilioreſ historiae ſacrae partes locum habere, nemo facile dubitabit, qui tot atque adeo diſcrepantes interpretum de illo ſententias ſecum reputaverit. Duo vero maxime ſunt, quae ingenia virorum doctiſſimorum valde exercuerunt. Primo enim apoſtolus auribus a ſe perceptorum in loco adeo illuſtri mentionem quidem facit; quae vero illa fuerint, aut ex quo rerum genere, non ſignificat, ſed *αρετα εματα* fuiſſe affirmat. Deinde malum aliquod ſingulare commemorat, Domini permiſſu ipſum excrucians, ne ſingulari illa reuelatione efferretur.

§. II.

Quod ad primum attinet, ea ſcilicet quae Paulus audiuiſſe ſe affirmat, occaſionem illa attulerunt veteribus haereticis, libros commenticios incautiſ obtrudendi, Pauli ſcilicet Anabaticon, Apocalypſin et viſiones. Audiamus hac de re *ΕΡΙΦΑΝΙΥΜ Ηαγεſτ XVIII. Cap. 38.* ita ſcribentem: *Παλιν δε αλλο ſυνταγματιον πλαττωſω εξ ονοματοſ Παυλιη τη αποſολη αρετηεργιαſ εμπλεωνι ω και οι γνωſτικιοι λεγομενοι χρωνται, ο αναβατικων Παυλιη κληſι, Α την*

την προφασιν ευροντες απο τα λεγειν τον αποστολον αναβεβηκεναι εως
 τριτης θρανης και ακησινεναι αεθρητα σμηματα, α βι εχον ανθρωπω λαλη-
 σαι. Και ταυτα φασιν τα αεθρητα σμηματα. i. e. alium insuper Pauli
 apostoli nomine libellum excogitarunt, plenum rebus, quae eloqui
 nefas est; hunc et ii, quos Gnosticos vocant, adhibere solent, quod
 Pauli Anabaticum appellant. Cuius rei ansam ex eo ceperunt, quod apo-
 stolus ipse testetur se in tertium usque caelum conscendisse, et ineffabili-
 lia audivisse verba, quae non liceat homini loqui; haec autem inquit
 SOZOMENVS *Histor. Eccles. Lib. VII. c. 19.* την δε νυν ως αποκαλυψιν
 Παυλας τε αποστολας φερομενην, ην αδεις αρχαιων ειδε, πλειστοι μονα-
 χων επαινεσιν. Επι ταυτης δε της βασιλειας ιχυριζονται τινες ταυ-
 των ηρησθαι την βιβλον. Λεγουσι γαρ εν θειαις επιφανειαις εν Ταρσω
 της Κιλικιας κατα την οικιαν Παυλας μαρμαρινην λαθρακια υπο γην
 ευρεθηναι, και εν αυτη την βιβλον ειναι. Ερομεν δε μοι περι ταυ-
 ψευδος εφισεν ειναι Κιλιξ πρεσβυτερος της εν Ταρσω εκκλησιας.
 Γεγονεναι μιν γαρ πολλων ετων και η πολια του ανδρα εδεικνυεν. Ε-
 λεγε δε μηδεν τοιςτοις επισαδαι παρ αυτοις συμβαν, θαυμαζειν τε
 ει μη ταδε προς αεθρητων αναπεπλασαι. i. e. eam vero quae nunc qua-
 si Pauli apostoli *revelatio circumfertur, quam nullus veterum agnovit,*
plurimi ex Monachis valde commendant. Quidam autem adfirmant,
huius de quo agimus imperatoris temporibus, (Theodofii Magni)
reperitum esse hunc librum. Atunt enim apud Tarsum Ciliciae in ae-
diibus Pauli arcam marmoream Deo reuelante sub terra inuentam esse,
in qua hic liber esset reconditus. Mibi vero hac de re percontanti,
falsum id esse dixit presbyter quidam ecclesiae Tarsensis, quem quidem
iam grandaeuum esse ipsa canities indicabat; aiebat autem, se nihil
eiusmodi apud ipsos gestum comperisse, ac suspicari ne id ab Haereticis
confictum esset. Plura veterum testimonia de his commentis Pauli
libris qui legere cupit, singulari industria illa collecta inuenire
poterit apud IO. ALB. FABRICIVM in Cod. Apocr. N. T. p. 943.
seqq; qui etiam plures alios autores de his commentis tradentes
*nominat. **

§. III.

* Auctorem dialogi *Philopatris* inscripti, qui inter dialogos LUCIANI con-
 spicitur, hanc Pauli narrationem de raptu in caelum tertium impie tra-
 ducere

§. III.

Nobis vero missis his nugis hominum otio suo atque ingenio, aliorum vero credulitate ad mendacia sua obrudenda et aeternitati mandanda improbe abutentium, ita hanc Pauli narrationem in praesenti tractare visum est, ut primo probemus ipsi Paulo quae de rapto illo auditisque in caelo commemorantur, contigisse non alii cuidam; deinde ipsam orationem apostoli ad hanc rem pertinentem breui interpretatione illustrabimus; id quod ad inquirendam cognoscendamque veram vel saltim verisimillimam sententiam multum conferet; denique vero de iis quae in caelo audiuerit, ac de insequuta grauissima castigatione differemus.

Pars prima qua probatur ipsi Paulo raptum illum contigisse.

§. IV.

Primo itaque cum illo Reginae Aethiopiae Eunuchō (Agor. VIII, 34) merito quaerimus, de quonam verba faciat

A 2

aposto-

ducere et ridere, iam pridem obseruatum est a Viris doctis. Legitur vero locus ille in dialogo citato Tom. 3. opp. lvc. edit. splendidissimae IO. FRIDERICI REITZII §. II. p. 597. lqq. et ita se habet: *εγω σε διδάξω τι το παν, και τις ο πρην παντων, και τι το συσημα τε παντος. Και γαρ πρηνη καρτω ταυτα επασχεον απερ συ. Ηνικα δε μοι Γαλιλαιος ενετυχησεν αναφαιωντας, επιζητος εις τρητον κρησιν αρεσβατησας, και τα καλλιστα εκριμαθηνικος, δι υδατος κρησιν ανακινησεν, εις τα των μακαρων ιχθυα παρισωδισσε, και εκ των ασπρων κρησιν ημας ελυτρωσατο.* i. c. Ego te docebo, quid sit hoc miuersum, et quis sit ante omnia, et quae miuersi sit combinatio atque constructio. Antea enim mihi quae iam tibi vsu venerunt. Sed postquam in Galilaicum incidit, recalnastrum, nasonem, qui per aerem incedens, in tertium vsque caelum se penetrauerat, resque omnium pulcerrimas ibi didicerat; is per aquam nos renouauit, impiorumque ereptis regionibus in beatarum animarum vestigiis nos collocauit. LUCIANVM vero dialogi huius verum auctorem non esse iam pridem probare conatusunt viri docti. Qua de re legi possunt notae variorum initio dialogi in editione Reitziana subiectae p. 584. In primis vero argumentum de vero auctore ex instituto tractauit Vir CL. IO. MATTHIAS GESNERVS in dissert. de aetate et auctore dialogi Lucianei, qui Philopatris inscribitur, quae subiecta est T. 3. opp. Luciani edit. Reitzianae p. 708. lqq. in qua Vir doctissimus id agit ut probet, dialogum post CONSTANTINVM M. regnante IULIANO scriptum esse.

apostolus in principio huius narrationis, vtrum nimirum de se ipso loquatur, an de alio? nam manifestum quidem est, rem ipsam totumque consilium apostoli id omnino videri postulare, vt de se ipsum loqui statuendi necessitas nobis omnino imponi videatur: interim tamen oratio illius ex parte ita est conformata, vt quis ad eam deduci possit sententiam, de alio quodam, non de se sermone apostolo esse; quoniam ipsam patefactionem visumque a Domino obiectum commemorans, tertia persona vtitur; audiuit, *inquiens*, verba *regna* homo ille in caelum tertium ac paradysum raptus. Ne igitur tale orationis genus minus vsitatum quemquam offendat aut perturbet, duo in praesenti ad hanc rem expediendam agemus; *primo* probare instituemus, Paulum omnino in rota hac oratione se ipsum dicere, ac proinde non de re quae alii sed quae sibi contigerit loqui; *deinde* causas quoque quantum licebit, inuestigabimus, cur hac in re orationis genus minus vsitatum adhibere maluerit quam sibi alias consuetum.

§. V.

Quod igitur ad primum attinet, *tria* inprimis sunt, quae nobis persuadent, Paulum de se ipsum loqui non de alio. I) Enim cohaerentia totius orationis totumque apostoli consilium instituti-que ratio illud postulare videtur. Apostolus enim in vltima totius epistolae parte in eo maxime occupatus est, vt falsos apostolos, qui se apud Corinthios insolentius iactabant, refuteret, eorumque furores reprimat, ac periculum ex illorum conatibus extimescendum a Corinthiorum ceruicibus depellat. Quoniam igitur sycophantae illi Corinthios a Paulo non solum, sed etiam ab euangelio illius ac proinde ab ipsius Christi societate alienaturi, id maxime agebant, vt de se multa gloriarentur, de Paulo vero eiusque rebus gestis ac gerendis contentim loquerentur, multis partibus se illi anteponentes; apostolus peruersa hac agendi ratione, quae non tam ad se quam ipsum euangelium deprimendum pertinebat, contra voluntatem suam ac consuetudinem quasi coactus fuit, vt de se ac rebus suis muneribusque benevolentiae diuinae in se collatis contra consuetudinem suam copiosius dissekeret, doceretque, se obrectatoribus suis non solum in omnibus

mnibus quorum aliquid aut habebant aut iactabant, parem, sed in plurimis etiam superiorem exstare, immo multa habere et perfectum esse, quorum plane nihil in iis appareat, nec cum vlla veritatis specie iactari possit. Quoniam vero huiusmodi oratio ab apostoli de se loquentis ingenio ac voluntate alioqui plane aliena erat, ideo saepius repetit et inculcat, se loqui in insipientia, vel quasi in insipientia. Quod orationis genus ne quem offendat aut huiusmodi viro divino indignum videatur, observandum est, apostolum illud modo significare velle, insipiens omnino et inconsultum fore aut videri posse, tam multa de se ac rebus suis dicere, nisi supra commemorata necessitas reprimidendi falsos apostolos ac salus Corinthiorum illud efflagitaret. Quod ergo Paulus alias facere non solebat, tempora tamen ut tum faceret postulabant. Hinc videre licet, eum etiam alio tempore ubi eadem necessitas inciderat, idem fecisse, ut eorum vanitatem redargueret, qui non gloriae Christi ac salutis hominum, sed commodis suis inserviebant. Illustris maxime hanc in rem locus est in epistola ad Philippenses (Cap. III.) *Videte canes, inquit, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circumcisi, qui Deo spiritu servimus, et gloriamur in Iesu Christo non in carne confisi. Quanquam et ego habeo fiduciam etiam in carne. Si quis alius putat confidere se posse in carne, ego multo magis; octavo quippe die circumcisi, ex gente Israelitica, ex tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus; secundum zelum persequens ecclesiam, secundum iustitiam quae in lege est factus irreprehensibilis, sed quae mihi fuerant lucra; duxi propter Christum iacturam. Quae cum ita sint, facile cuius apparet, huic apostoli instituto, demonstrare volentis quantum inter se ac calumniatores interfit, longe aptius esse, si in hac orationis suae quam nunc tractamus parte, sicut in reliquis, aliquid commemoret, quod ipsi contingerat, atque ita comparatum erat, ut ipsi honorificum videri, atque idcirco falsis apostolis occasionem obtrectandi seseque illi exaequandi immo anteponendi quamcunque accupantibus, commode opponi potuerit.*

§. VI.

Quodsi etiam forte quis dicere velit, raptum illum non quidem ipsi Paulo, sed alii cuidam vatum fortasse illius temporis contigisse, audita vero et forte etiam visa in caelo ad Paulum eiusque laudem et confirmationem pertinuisse, quae forte vnica verisimilior ratio est sententiae contrariae aliquam probabilitatis speciem conciliandi; (de *Oederiana* enim sententia infra dicemus,) facile tamen apparet, durius hoc inuentum esse et minus credibile; idque *primo* eam ob caussam, quoniam apostolus nimis obscure hoc indicasset, incertamque nimis coniciendi et hariolandi materiam nobis atulisset; *deinde* opinioni huic illud inprimis repugnat, quod tum obtrectatores apostoli totam rem auditam in Paradiso ac forte etiam visam facilius criminari, eiusque certam fidem in dubitationem ac suspicionem adducere potuissent, si Paulus alieno tantum testimonio tanta ac singulari in re maxime nixus esset. Credibile itaque nobis non est omnibus rite expensis, apostolum tale quid, quod criminationi nimis apertum erat, huiuscemodi invidis opponere voluisse, quibus propter effrenatam criminandi lubidinem, omnes illius rei causas sollicitè tota epistola praecidere conatur.

§. VII.

II) Eo quoque confirmatur sententia communis, quoniam in ipsa narratione multa occurrunt, quae illam valde confirmant et commendant, quorum praecipua breuiter tangemus. Primum est quod apostolus, vt verba illius clare docent, in eo maxime elaborat, vt nobis persuadeat, rem quam narrat vere contigisse; hinc non semel sed iterum dicit, *novi hominem raptum*. &c. Rem itaque sibi plane exploratam esse et certissime constare affirmat. Quis vero negabit, apostolum tum longe certius veritatem rei gestae et ipsum perspectam habere potuisse, et etiam aliis facilius persuadere, si ipsi potius quam alii contigit. Accedit quod apostolus quoque aliquid in raptu illo fuisse significat, quod adhuc dubium et non satis exploratum sibi sit, bis dicens: *utrum in corpore fuerit an extra corpus* NON NOVI, *deus novit*; quae

quae dubitatio hoc modo verbis expressa, aptior sane est ad nobis persuadendum, Paulum se ipsum potius quam alium in tota hac oratione dicere. Nam si de alio quodam loqueretur, cui res illa contigerit, qui vero vnicum illud, *verum scilicet in corpore an extra fuerit*, non satis exploratum habuerit; hunc in modum credo potius locutus esset; vtrum in corpore an extra corpus, non *NOVI*, scilicet homo ille; cum vero in sua ipsius persona dicat, non *NOVI*, haud obscure significare videtur, se ipsum esse hominem illum, non vero alium. Ipsum quoque exordium totius orationis, vt vnum hoc quoque adhuc, in hunc argumentorum locum coniciamus, communi sententiae valde fauet. Apostolus quippe (Cap. XII, 1.) veniam enim, *inquit*, ad visiones et reuelationes Domini. Nulla satis grauis causa hic apparet, cur apostolum generatim modo de toto visionum et reuelationum genere hominibus quibuscunque factarum, verba facere statuamus; ac cur non potius vel vnice vel saltim maxime de visionibus et reuelationibus sibi a Domino tributis loqui censendus sit. Nam ex historia illius abunde constat saepius ipsi Dominum apparuisse, et cum eo locutum esse, quae ad animum illius excitandum confirmandumque pertinebant, vt proinde in plurali numero de visionibus et reuelationibus sibi factis loqui potuerit. Quod si ita est, atque adeo apostolus de visionibus et reuelationibus non quibuscunque, sed sibi maxime obiectis loquitur, quid verisimilius esse potest, quam illam quoque reuelationem, quam exempli loco subiicit, ex eorum numero fuisse, quae ipsi contigerant. Liceat vnum adhuc argumentum ex ipsa apostoli narratione hac de re petitum, atque ideo ad secundum hunc argumentorum locum pertinens, in medium proferre. Apostolus scilicet adfirmat, hominem quem sublimem inducit raptum, audiuisse verba *agentia*, quae non liceat homini loqui. Quocunque demum modo verba haec ad intelligendum difficiliora interpretemur qua de re infra proprius dicendi locus erit; id tamen certum est, illam interpretationem planissimam esse aut in minimas saltim difficultates incurrere, in qua id pro certo ponitur, ipsum apostolum fuisse, qui verba illa *agentia* in cae-

lo audiuerit. Faciamus enim, alium quendam in caelum raptum *αεγρη* illa audiuisse, alterutrum tum certe factum esse necesse est, ut Paulo illa aut enunciauerit aut non. Si hoc placeat, non apparet quomodo Paulus in oratione contra obtrectatores ad illa valde prouocare, aut multum in iis ponere potuerit, quae tamen qualia fuerint ipse nesciebat; si vero illud eligamus, verba illa Paulo certe enunciata non satis commode *αεγρη* appellari possunt, quamcunque etiam ceteroquin notionem sub hoc vocabulum subiiciamus. Quod si enim statuamus solum Paulum ex eorum numero fuisse exceptum, quibus verba illa dici aut non debuerint aut non potuerint, cuiuslibet sane facile perspicuum est, quam multa in gratiam modo sententiae adamatae comminiscenda ac supplenda sint, quorum nullum vestigium in oratione apostoli reperitur. Si vero statuas, verba illa modo respectu Pauli ipsius dici *αεγρη*, quippe qui illa nemini mortalium enunciare aut debuerit aut potuerit; rursus apparet, multa tum dici quae ad probandum difficilia sunt.

§. VIII.

III) Tertium denique ad sententiam nostram probandam argumentum ex eo, quod reuelationem illam insequutum legitur, ducimus. Fuit scilicet illud malum valde excrucians apostolo eam ob causam illatum, ne sublimi reuelatione efferretur. Res itaque ita erat comparata, ut periculum elationis et quidem longe maius quam aliis ex rebus magnopere Paulo metuendum esset, cui malo graui admodum ac forti medicina occurri oportebat. Iam vero quemlibet facile concessurum arbitramur, magnitudinem periculi illius tum longe faciliorem esse ad intelligendum, si ipse apostolus raptus ac dignus habitus fuit, verba illa *αεγρη* audiendi, quam si modo ab alio audita cognoscere licuisset.

§. VIII.

Alterum iam adhuc restat supra propositum atque in prima vniuersae orationis nostrae parte adhuc expediendum, ut scilicet in causas inquiramus, cur apostolo tali orationis genere uti placuerit, ut primo adspectu, non de se ipse, sed de alio loqui videatur

videatur, quas omnino non esse nullas plane persuasum habemus, etiamsi forte hodie illas certo inuestigare ac definire difficile est. Primo itaque id merito obseruamus, huiusmodi orationis genus non plane inuistatum aut a consuetudine abhorrens esse; quam ob rem crimini illud apostolo dari non debet. Sicut igitur aliis in locis in sua persona aliquid enunciauit, quod tamen saltim proxime non ad ipsum, sed magis ad alios, pertinebat; ita mirum videri non debet, quod hoc in loco contrarium facit, atque ad se pertinentia quasi de alio enunciat. Occurrit quidem alibi nullum in scriptis ipsius exemplum plane simile; in promptu tamen sunt, non plane dissimilia; sic v. g. in priore ad Corinthios Epistola (c. I, 13.) vbi apostolus, *quid? num Christus, inquit, distractus est? an Paulus pro vobis in crucem actus est?* loco eius quod dici debuisset, *an ego pro vobis in crucem actus sum.* Deinde non videmus causam idoneam cur communem plurimorum sententiam improbemus, qui existimant, apostolum ex viuida indignitatis suae conscientia et ex intimo quem haec scribens percipiebat, submissionis animi sensu, hoc orationis genere vti voluisse, quo suam aliorumque mentem magis a re adeo magna abduceret. Accedit quod fortasse colaphos Satanæ magis extimefcebat, si ea de re aut cogitaret acrius aut planius loqueretur. Nec enim tempore illo malo grauissimo vel saltem illius metu plane liberatus fuisse videtur.

§. X.

Communi vero huic interpretum et veterum et recentiorum sententiae nobis quoque probatae, intercessit Reuer. D. GEORG. LVDGV. OEDERVS, qui probare instituit, raptum hunc non ipsi Paulo sed alii cuidam contigisse. Egit vero illud primo Dissertatione aliqua occasione dedicationis Gymnasii Carolini edita Onoldi, quam deinde *Animaduersionibus sacris* inseruit, inter quas primum locum tenet. Cum vero multi contra nouam hanc sententiam varia monerent, filius auctoris GEORG. WILHELM. OEDERVS, vt ipse pater in praefatione *Animaduersionum* narrat, Dissertationem de hoc argumento edidit, ac defensionem sententiae paternae in se suscepit, quam tamen diu licet multumque

tumque inquisitionem nancisci nobis adhuc nondum licuit. Nobis in praesenti constitutum est, duo hic agere; *primo* ipsam Reu. OEDERI de raptu hoc sententiam ipsius verbis breuiter comprehensam sub adsp̄ctum lectoris subiiciemus; *deinde* de argumentis auctoris ex parte dispiciemus, quibus communem sententiam laebeckare, contra vero suam approbare et munire conatur.

§. XI.

Quod itaque ad primum attinet, ipse auctor Doctissimus (*Animaduers. I. p. 16. 17.*) suam sententiam breuiter complectitur, ac Paulum ita loquentem inducit. *Nihil mihi prodest gloriari, instantia potius abstinere penitus necesse est. Nam postquam enarraui varia calamitatum genera, quibus me effluxit sanctissima providentia Dei, veniam quoque ad reuelationes et visiones eius argumenti, ut plane necesse sit mecum habitare minimeque efferrī. Duas autem narabo: mihi monstratus est pius quidam mibique probe cognitus Christianus, dudum pie defunctus, ut adeo utrum sola anima, an haec corpori suo reddita, mihi ostensa sit, ignorem, quae et scire me Deus noluit. Is in tertium caelum, nam triplex mihi in visione monstratum est, ad Deum rapi visus, et verba haurire, qualia essari nemini mortalium par est, quasi intimae admissiois amicus. De hoc quoniam constat longe mihi antehabitu esse, gloriari decreui; in hoc ornando diuinam benignitatem potissimum admiror. De me nihil praedico, nisi quod multa me pati Deus voluit, et humilem abiectumque esse. Hactenus OEDERVS.* Ex hac sententiae ipsius breui expositione apparet, Virum Reuerend. persuasum sibi habere, orationem apostoli eiusmodi interpretationem postulare, secundum quam ratio raptus huius ita comparata sit, ut ex eo adeo nulla ad animi elationem sollicitatio extimescenda fuerit, aut oriri potuerit, ut potius per se et sua natura ad apostolum deprimendum multum conferre debuerit. Ratio rei ex auctoris interpretatione in eo posita est, quoniam ex eo, quod alteri contigerit, perspicuum sit, fratrem illum pridem defunctum, atque in visione in caelum tertium rapi visum Paulo longe multisque partibus a Deo antepositum esse; id quod causam adferre debuerit apostolo modeste de se sentiendi, cum videret alios fideles propioris adhuc admif.

admissionis esse, et maiori familiaritate Dei dignos haberi quam se ipsum. Huc itaque Doctissimus Autor in dissertatione sua omnia confert, ut probet totam apostoli orationem, in eam quam modo diximus, sententiam interpretandam esse.

§. XII.

Ante vero quam ipsa argumenta Viri Docti, quibus suam sententiam confirmat, videamus, vnum modo in antecessum monebimus, quod nobis totam illius interpretationem, sententiamque apostolo tributam admodum suspectam reddit. Pro certo ponit Vir Doctissimus, ac pro sententia sua ponere cogitur, Christianum illum eo tempore, quo illum Paulus in caelum vidit rapti, iam fuisse pie defunctum. Quod si ita se habet, ex eo consequi necesse est, fratrem illum eo ipso tempore, quo Paulus eum rapti vidit, iam in caelo tertio ac Paradiso degisse, gloriae et beatitudinis futuri seculi, saltem quod ad animam attinet, participem, ac proinde longe arctiori cum Domino societate ibi usum fuisse, quam quae in statum huius vitae cadit (conf. 2 Cor. V. Phil. I.) Concedi hoc ab omnibus necesse est, qui sacris litteris praeuentibus pro probato sumunt, animas fidelium corporum societate solutas confestim in caelum peruenire, atque ibi in statu aliquo valde beato et glorioso collocari. Si ergo idem Christiano illi iam pridem contigerat, ut in paradiso viueret, mirum merito alicui videri potest, qui factum sit, ut longo vel saltem aliquo tempore post, Paulo eo demum rapti videretur, vbi iam pridem fuerat. Conuenientius potius fuisset eum Paulo proponi tanquam pridem in caelo tertio collocatum. Si vero quis tanti hoc esse non putet, ut per id sententia *Oederiana* minus verisimilis reddatur, vnus tamen adhuc scrupulus superest, non tam facile eximendus. Ponere scilicet cogitur Vir Doctissimus, Paulum vitam in his terris adhuc agentem, per hanc visionem idcirco deprimi debuisse, quia homo alius, et quidem per id quod post hanc vitam in Paradiso ac proinde in caelesti et glorioso statu expertus fuerat, ipsi antepositus arctiorique familiaritate Dei dignus sit habitus. Nos vero non perspicimus, quomodo Paulus in terris adhuc viuens, per comparationem huiusmodi hominis,

qui per mortem in caelestis et immortalis vitae statu iampridem collocatus erat, singulariter deprimi potuisset. Ratio rei in eo posita est, quoniam ipsa natura translationis in Paradisum statumque caelestem id necessario efflagitat, ut quilibet fidelis in ecclesiam triumphantem iam translatus, felicius et Deo coniunctior sit et censeatur, quovis alio in militante adhuc versante; ita ut iure dici possit, minimum beatorum in caelo maiorem tamen esse maximo fidelium in terra. Interim tamen quilibet fidelis in terra certam spem habet in eundem aliquando locum ac felicem statum perueniendi, in quo alter vita iam sanctus collocatus est. Quamobrem posterior hic non commode dici potest priori illi ita antepositus, ut prior ex eo causam habeat idoneam eo magis se submittendi, quia quasi minoribus bonis in hac vita in terris a Deo adfectus sit, quam alter in seculo futuro in caelo. Tum igitur causa submissionis maioris idonea demum fuisset Paulo, si vidisset alii cuidam pariter in terris atque adeo in militante adhuc ecclesia secum viuenti, aliquid praecipui, quod ipsi sperare non temere licuisset, a Deo tributum fuisse; ut v. g. in caelum tertium raperetur. Tum enim alter alteri dicitur proprie antepositus, si uterque eadem vel saltem simili conditione vitae est, ac nihilominus in alterum aliquid praecipui confertur, ad quod alteri tam facile adspirare non licet. Si vero quis excipere vellet, Paulum adhuc viatorem homini illi iam perfecto atque in patriam iam ingresso sese comparantem causam habuisse eo magis se submittendi, quia spes ipsi praecisa fuerit, eundem aliquando post excessum ex hac vita gloriae gradum conscendendi, quem ille in visione monstratus consequutus fuerat; facile apparet, commentum hoc fore in gratiam adamatae semel sententiae modo confictum, cuius nullum plane vestigium in sermone apostoli conspicitur. Immo si id tantum hac visione agebatur ut Paulus ea edoceret, homines in patria iam viuentes viatoribus multum praestare, illa sane plane non videtur necessaria fuisse; quoniam id apostolo certe minime ignotum esse poterat.

§. XIII.

Videamus vero iam potiora Clar. OEDERI argumenta, quibus suam sententiam confirmat, contrariam autem communique fere interpretum consensu probatam refellit. Primo itaque (*Animaduers. Sacr. p. 5.*) maxime vrget comma quintum, vbi Paulus ex illius versione, *de tali*, inquit, *gloriabor*, *de me vero non gloriabor*. Hic manifestum esse dicit, *verba vree τὸ τοῦτο* opponi *verbis vree de εμευτῃ*, coniunctionem aduersatiuam de habentibus, ac Paulum proinde aperte se ipsum homini illi in Christo, quem verbis *vree τὸ τοῦτο* designet, opponere, atque idcirco etiam necessario ab illo distinctum esse debere. Primo concedimus Viro Reu. verba *vree τὸ τοῦτο* in genere virili commodissime accipi, secus atque a nonnullis interpretibus fit, qui in genere neutro accipiunt, atque ita vertunt, *de tali re gloriabor*, i. e. gloriari possem. Verisimile enim est, verba *τὸ τοῦτο* c. 5. respicere verba *τὸν τοῦτον* c. 2. 3. Cum igitur hic vocabulum *τοῦτος* non ad rem sed ad personam pertineat, credibile est c. 5. illud in eandem sententiam accipi; qua de re parte secunda disputationis nostrae agemus, in qua ipsa apostoli verba explicare constitutum est. Sed licet hoc Viro Docto concedatur, nondum tamen idcirco concedi necesse est, apostolum se ipsum ab illo homine in Christo distinguere. Tum enim id demum consequeretur, quod Vir Doctus vult, si probatum esset, praepositionem *vree* necessario vertendam esse per *de*, nisi manifestam oppositionem per coniunctionem aduersatiuam *de* significatam plane perire velimus. Cum vero etiam et quidem ex vsu biblico aliter atque ita verti et accipi possit, vt oppositio, quam Paulus inter verba *vree τὸ τοῦτο* et verba *vree de εμευτῃ* facit, accurate conseruetur, quemadmodum parte secunda ostendemus; cadere ea necesse est, quae Vir Doctus cum ex significatione vocabuli *vree*, quam ipse hoc loco praefert, tum ex vera notione aduersatiuae *de* contra communem sententiam depromit. Nec labefactant etiam nostram interpretationem infra exhibendam, quae Reu. Auctor (p. 6. 7. et 8.) disputat, quaeque eo maxime redeunt: ex communi sententia Paulum commate quinto negare, se loqui et

praedicare velle de reuelatione illa magna sibi facta, et tamen in superioribus commate scilicet 3 et 4 id iam fecisse atque etiam in sequentibus facere, quae agendi ratio cum candore apostoli coniungi nequeat. Commodiorem enim interpretationem, quae difficultates has effugiat, verba apostoli habere posse et habere, ex iis patebit quae parte secunda ad explanationem sermonis Paulini comparata dicemus. Praesidium porro aliquod sententiae suae Vir Reu. (p. 13. seqq.) in eo ponit, quod vsitatissimam coniunctionis causalis γαρ potestatem c. 1. retineat, quam plurimi interpretes aliter sentientes perperam per *tamen* aut aliud vocabulum idem significans verterint, aut saltim, retenta vsitata illius notione, non satis apte ad sententiam vulgarem accomodare potuerint. At vero explicatio nostra infra docebit, consuetam coniunctionis γαρ potestatem in nostra sententia aequè commode, si non commodius, quam in *Oederiana* retineri posse. Denique Vir Doctissimus persuasum quoque sibi habet (p. 18 seqq.) vocabula εκτος τῆ σαματος (c. 2. 3.) a nemine illorum commode explicari posse, qui ab ipso dissentiant. Quae vero ad diluenda illa quae obicit pertinent, infra in medium proferemus, ne in praesenti nimis longi simus.

§. XIII.

Perspexit interim Vir Clar. suam sententiam in varias difficultates minime leues incurrere; hinc se ex illis expedire conatur. Operae pretium igitur erit videre quam feliciter id praestet. Maximam difficultatem ergo ipse exponit (p. 9.) *apostolus accepit, inquisitionem satis acerbam diuinitus, ne maximis reuelationibus turgesceret superbiretque. Ergo insitandum non est, istas reuelationes ad ipsum apostolum pertinere. Quid enim si alius accepisset ista decora, vel apostolus iis esserit, vel ne id fieret Deus insita calamitate praecauere voluisset.* Ita Vir Doctissimus ipse difficultatem, qua sententia illius laborat, distinctè explicat. Iam vero audiamus, vtrum nodos quibus se constrictum sentit soluat an scindat. Primo opponit dissentientibus ordinem verborum sententiae illorum non satis fauentem. Apostolum enim si idem sensisset quod ipsi, non scripturum fuisse ait, *Και τῆ παρεβολῆ των*
αποστολων.

αποκαλυφειν να μη υπεραιρωμαι, sed potius, και να μη υπεραιρωμαι τη κ.τ.λ. Verumquam leuis sit haec obiectio, ipse Vir Doctus (p. 10.) non obscure fatetur, quippe quem minime fugit, Latinos et Graecos in verbis collocandis ordine naturali et grammatico non ita adstringi, ut sibi religioni ducant ab illo frequentissime recedere. Ut taceamus, Reu. OEDERI sententiam in eandem plane difficultatem incurrere, quam contrariae obicit. Nam si in illius sententia ordo verborum grammaticus et maxime naturalis accurate retineri debeat, ita scribendum est, και τη υπερβολη των αποκαλυφειν, εδοθη μοι σκολοψτη σαρι κ.τ.λ. να μη υπεραιρωμαι. Deinde praesidium petit Vir Reuer. a vocabulo υπερβολη, contendens, illud quidem, si id quod nimium est significet, de rebus dici, in quibus modus excedatur, non vero idem fieri, si excellentiae notio ipsi subiicatur, quae ex vulgari sententia hic subiecta sit; in hoc enim casu modo in personis poni solere. Sic dici v. g. υπερβολην τιμαριας, si in supplicis sumendis modus excedatur. Contra haec vero sequentia observari velimus. 1) Vocabulum υπερβολη si originem illius spectemus, generatim transitum modi communis significat, siue id fiat in bono siue in malo. 2) Ipse Doctiss. OEDERVS (p. 11.) negare non audet, exempla a Raphelio ex Polybio prolata probare, vocabulum υπερβολη interdum saltim excellentiam significare, vbi de rebus dicitur. Id quod etiam ex illo loco apparet, quem ipse Vir Doctissimus (p. 10.) ex Thucydide profert; quippe in quo υπερβολη αρετης, quod ipse *summus virtutis gradus* vertit, nihil aliud est aut esse potest, quam *excellencia virtutis* siue quod idem est, *summa aut excellentissima virtus*. 3) Cum Vir Doctissimus verba υπερβολη των αποκαλυφειν nolit verti *excellencia reuelationum*, sententiam toti commati durissimam, ut lenissime dicamus, tribuere cogitur, quae quantum nos videmus aegre concoqui potest. Statuit scilicet, si ea quae (p. 10. 11. coll. p. 22. seqq.) in medium profert, in vnum conferamus; vocabulum υπερβολη significare hoc loco *finem* siue *extremum* reuelationum illarum, in quibus alium quendam in caelum rapi viderat. Hoc pro certo posito, hanc apostoli veram sententiam esse existimat. *In sine illarum visionum*
supra

supra c. 1. indicatarum, quae mihi Damasci primo conuersionis tempore versanti contigerunt, et ultimo quasi loco obiecta mihi est imago calamitatum innumerarum grauissimarumque, quae perpeti deberem in posterum. (conf. Actor. IX, 5. 16.) Vidi etiam in visione angelum Satanae colaphis me cadentem, ad significandas calamitates varii generis a Satana excitandas. Haec vero omnia in visione facta, mihi-que tempore illo offensa sunt, ne hostis Christi manerem et pergerem saevire et insultare, sicut adhuc feceram, ecclesiae. Haec interpretatio, quam aliena sit ab omni verisimilitudine, et in quantas difficultates incurrat, paucis ostendemus. (1) Vir Doctissimus notionem vocabuli υπερβολη hic eligit, quam solide probare in huiusmodi oratione nunquam poterit, ut scilicet finem, extremum siue exitum rei alicuius gestae significet. Exemplum, quod ex Polybio profert, qui υπερβολεις των ορων commemoret, rem non conficit. Quodsi enim vel maxime concedamus, vocabulum υπερβολη hoc loco simpliciter finem siue extremum, verticem significare, quod tamen nobis nondum plane exploratum videtur; ex eo tamen non sequitur, posse etiam vocabulum ad finem seu extremum rei gestae et eventus alicuius transferri. Sic v. g. latine quidem vsitate dicitur, vertex montis pro illius extremo, sed ideo non statim licet etiam dicere vertex orationis vel rei gestae, pro illius sine siue extremo. In libris N. T. saltim in eam sententiam, quam Vir Reu. in gratiam interpretationis suae defendere cogitur, nusquam accipitur. Locus (2 Cor. III, 17.) cum plane nil iuuat, quippe qui non nisi dura et obscura interpretatione adhibita aliquid confert ad sententiam semel adamatam probandam. Lectores enim incorrupti et liberi iudicii facilius credent tenebras interpretatione Viri Docti loco illi offusas, quam ut ipse sibi persuadet, lucem vel saltim luculam, quemadmodum loqui amat, adlatam esse. (2) Ex sententia Clar. OEDERI verba τη υπερβολη των αποκρυφτων non ut ab omnibus aliis interpretibus factum est, cum verbo υπεραιρωμεν coniunguntur, sed potius cum verbis, εδοθη μοι σκολοψ. κ. τ. λ. hoc modo: in sine reuelationum illarum data mihi est sudes in carne &c. ne esserem i. e. rursus ecclesiae ut olim insul-tem.

tem. Verum enim verò, si verba *τη υπερβολη των αποκλυσεων* ita interpretanda, nec cum verbo *υπεραιρωμαι* iungenda essent, apostolus sine dubio dixisset, *εν τη υπερβολη &c.* Nec enim haec vel alia similis praepositio in hoc orationis genere facile praetermissa fuisset. (3) In gratiam sententiae suae multa sentire vel potius comminisci cogitur Vir Reu. quae ex oratione apostoli minime colligi possunt. Cogitur enim primo statueret quae c. 7. de *sude in carne & angelo Satan* dicuntur in visione modo Paulo ostensa esse, cum tamen apostolus dicat *εδοθη μοι κ. τ. λ. data mihi est sudes &c.* non ostensa modo. Deinde dicere quoque cogitur, (p. 26.) preces quibus malum illud deprecatus est apostolus, pariter in visione modo esse suas, cuius tamen rei nullum plane vestigium apparet. (4) Durum etiam est quod finem visi huius hunc fuisse dicere cogitur, vt ne apostolus pergeret saeuire et ecclesiae insultare. Primo enim Paulus etiam ex Viri Docti sententia iam emendatus et Christo addictus erat, cum sudes illa et angelus Satan ipsi in viso monstrarentur. Hinc vix credibile est, tristibus adeo ac minacibus visis impendentes calamitates praenuntiantibus apud ipsum fuisse opus, ne plane rursus a Christo deficeret, immo ne denuo in ecclesiam saeuiret. Licet enim libenter concedamus, calamitates fidelibus eo quoque consilio adferri a Deo, ne refrigescant, atque vt contra pericula defensionis muniantur; Paulus tamen, vbi de suis calamitatibus loquitur, quod locis innumerabilibus fit, nunquam vel minimo indicio significat, se eam maxime ob causam tot malis prae aliis apostolis cumulatam esse, vt iis quasi refrenaretur, ne rursus saeuiret et ecclesiae insultaret. Iniurius sane nobis in apostolum esse, immo ipsi contradicere videtur, qui statuit eum minis potius ac terribilibus visis in officio retineri debuisse, quam cogitatione indulgentiae diuinae, quam statim in principio conuersionis plane singularem expertus fuerat. Ipse certe apostolus causas impellentes, cur in officio maneat, longe alias commemorat, quando id agit, quam quas Vir Reu. hoc loco in gratiam interpretationis suae ponere cogitur. (cf. Phil. III, 7. seqq. 2 Cor. III, 10. 11. 14. 15. 16. seqq.) Deinde verbum *υπεραιρωμαι* proxime et proprie
C
non

non significat facire et insultare, sed animo efferri, sibi que cum aliorum contemptu placere propter praestantiam rei alicuius magnae quam quis consequutus est; licet ex illa animi elatione postea facilia in alios oriri possit. Persuasum nobis habemus, lectorem attentum atque a partium studio remotum facile perspecturum, difficultates in quas Vir Reu. in interpretando c. 7. et 8. ideo se coniicere cogitur, quoniam negat Paulum fuisse hominem illum in caelum tertium raptum, multis partibus grauioribus esse, quam illam, qua sententia vulgaris implicatur, in eo positam, quod Paulus scilicet tanquam de alio loquatur, cum tamen se ipsum dicere et intelligi voluerit.

§. XV.

Superest adhuc vna difficultas, qua sententia Oederiana premitur, quam auctor, cum illam animaduerneret, ita simul exponit atque effugere conatur. (p. 9. 10.) *Nilil praeterea, inquit, vel suspicari potui, quo compelli se fuerint passi interpretes, ut apostolum et hominem in Christo eundem crederent, nisi quod fortasse 2 Cor. XII. 11. nonnullos mouit. Nam cum de se fateretur* *κερυζων αφερον των χρονοντων υπεις με ηναρξουσατε*, sane quae paulo ante dicta sunt, ad laudem pertinere videntur, non alterius cuiusquam, sed apostoli ipsius. *Verum paucis respondeo. Gloriatu utique fuerat Paulus, sed quod probe notandum, non de iis quae accepisset, sed quae et passus esset in honorem Supremi Numinis, c. 5. et quae ipsius quidem et ceterorum apostolorum opera facta essent, sed a solo Deo c. 12. Reuelationes autem apostolo factas continere aliquod laudis argumentum, vel ipsum esse qui in tertium caelum raptus est, minime sequitur. Ut itaque difficultatem animaduersam effugiat Reu. Auctor, negat Paulum vilo modo gloriari voluisse rebus ad laudem suam pertinentibus; idque ex eo probare instituit, quoniam apostolus ipse dicat, c. 5. (coll. c. XI, 30.) se non nisi infirmitatibus suis siue calamitatibus, aut saltim iis modo bonis, quae Deus per ipsum ad aliorum salutem fecerit, gloriari velle. Sed minime hoc modo se expedit Vir Doctus. Nam si apostolus c. 5. (coll. c. XI, 30.) simpliciter negaret, se rebus ad laudem suam pertinentibus gloriari velle; factis ipsis huic effato repugnasset. Nam inter illa, quibus*

Cap.

Cap. XI, 7-12. et 22-29. gloriatur, aperte talia sunt, quae sane non ex calamitatum, sed ex earum rerum genere sunt, quae ad laudem apostoli existimationemque apud alios pertinebant; v. g. quod nullum stipendium a Corinthiis acceperit, quod Ebraeus, quod Abrahami semen &c. fuerit. Quodsi vero excipere velis, apostolum post vocem, *se infirmitatibus gloriari velle*, Cap. XI, 30. et Cap. XII, 5. semel iterumque editam, non amplius gloriari voluisse aut debuisse rebus ad laudem suam pertinentibus; etiam hoc falsum esse res ipsa docet. Nonne enim illa omnia quae Cap. XII, 14-18. profert, ita sunt comparata, vt ad laudem illius pertineant? et nonne toto Cap. XIII. multa praedicat de potestate a Domino sibi data, qua in Corinthios uti possit? nonne etiam ad laudem pertinet, quod negat, se vel summo apostolo inferiorem esse? (Cap. XII, 11.) Si ergo apostolus vocem illam suam, *se infirmitatibus gloriaturum*, vel maxime non diserte angustioribus finibus circumscripsisset; ipsis tamen factis suis nos doceret, illa non simpliciter sed cum aliqua exceptione esse intelligenda. Iam vero diserte quoque aliquam exceptionem ipse fecit, c. 9. ita scribens: *lubenter igitur potius gloriabor infirmitatibus*. Vides aperte, apostolum hic comparate loqui, atque id dicere, quod potissimum et maxime facturus sit; quo ipso tamen cauet, ne quis putet se plane nihil de aliis rebus dicturum, quae in infirmitatum genere positae non sunt. Tacemus, commemorationem calamitatis, (Cap. XII, 7.) quae praetermitti non debebat in infirmitatum genere, quia maxima et atrocissima erat, postulasse mentionem aliquam rei summae et plane extraordinariae, quae illius causa atque occasio existit: quoniam alioqui nuda commemoratio inflicti mali aut non satis intelligi, aut etiam facile cuiquam offensioni esse, immo a falsis apostolis, hominibus sane maledicentissimis, crimini dari potuisset Paulo. Iustam ergo causam habuit apostolus, etiam post editam vocem illam (Cap. XI, 30.) tangendi nihilominus rem aliquam, quae non ex infirmitatis sed ex laudis genere erat. Unum adhuc occurrit, quod *Oederianam* sententiam premit. Dura scilicet et difficilis in illa euadit interpretatio c. 6. *Dixerat nimirum Paulus c. 5. prout ali gloriari possim.*

Iam igitur c. 6. causam illius rei subiecturus, id quod coniunctio $\chi\alpha\epsilon$ indicat, ita pergit: *nam si vellem gloriari non essem futurus inspiens, quia verum dicerem.* Huc in modum verba apostoli cohaerent et optime sibi constant, vt infra pluribus docebitur. Si vero *Oederianam* sententiam sequamur, sensus verborum c. 5. hic erit: *de alio quodam in caelum raptο mibique longe anteposito gloriabor, de me vero infirmitates modo praedicabo.* Nam si gloriari vellem de rebus praeclaris ad me pertinentibus, (ita ipse OEDERVS verba haec c. 6. explicat p. 22. extr. et 23. in princ.) non forem stultus etc. Quilibet facile animaduertit in hac verborum interpretatione positam ab apostolo coniunctionem causalem $\chi\alpha\epsilon$ non satis conuenire, orationemque minus bene cohaerentem facere. Quodsi enim Paulus illud dicere voluisset, quod haec interpretatio indicat, ponenda potius c. 6. fuisset coniunctio aduersatiua *de* h. m. Quodsi vero nihilominus de rebus praeclaris gloriari vellem, non agerem stulte, quia multa habeo ex hoc genere, quae salua veritate dicere, possem.

Pars secunda, qua ipsa oratio apostoli a c. 1-7. explicatur.

§. XVI.

Sed sufficiant haec de prima orationis nostrae parte. Accedimus itaque ad alteram, ipsa apostoli verba a commate 1-7 breuiter interpretaturi. Tria vero haec apostoli oratio completur. Primo generatim negat gloriari sibi vtile esse c. 1. Deinde reuelationem plane singularem atque eximiam exponit c. 2-4. Denique causas susus explicat, cur non consultum sit illa re gloriari c. 5-7. Primo itaque generatim negat gloriari sibi vtile esse c. 1. cuius verba ita se habent. *Καυχᾶσαι δὴ ἔ συμφερεῖ μοι; ελευσομαι γὰρ εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου.* Hic apostolus primo negat gloriari sibi vtile esse, deinde vero causam illius rei subiicit. Prius fit verbis *καυχᾶσαι δὴ ἔ συμφερεῖ μοι*, i. e. *gloriari sane non conducit mihi.* Sententia apostoli, si eam breuiter enunciare velimus, haec est: de me ac rebus meis multa et multum dicere atque praedicare, inprimis vero de illis, quae magnificae sunt ac videri possunt, nec aliquid per se ac sua natura

CON-

coniunctum habent, quod exerceat, coerceat atque animi elationem reprimat; mihi profecto ipsi utile non est. Quo vero planior fiat haec apostoli sententia, duo adhuc obseruanda censemus. Primum est, quod attendentibus facile apparet, res quas capite superiore de se commemorauerat, quibusque obrectatoribus par immo longe superior erat, non vnus eiusdemque generis esse. Nonnulla enim ita comparata sunt, vt honori ac laudi per se ducerentur, atque hominibus etiam saltim ex parte grata essent; v. g. Israelitam, Ebraicum, Ministrum Christi esse; sine stipendio a Corinthiis accepto euangelium illis magno cum labore nuntiasse, magnis operibus ac miraculis inclaruisse &c; alia vero ita sunt comparata, vt quidem Christi causa illa et facienti et toleranti sint honesta et honorifica, cum ignominia tamen ac contentu ex communi sensu et sententia, atque cum dolore et molestia coniuncta; ex illis facilius elatio animi et inuidia aliorum nasci potest, ex his vero minus illius rei periculum est. Apostolus itaque gloriari sibi utile esse negans, prius potissimum rerum genus spectat, negatque utile sibi esse, de iis multum dicere; cum propter sollicitationem ad superbiam, tum propter alienam inuidiam ac reprehensionem; praestare itaque, posteriore potius rerum genere gloriari, quoniam in illo iam per se medicina aliqua insit, malis et periculis inde metuendis opposita. Alterum quod ad perspiciendum eo melius apostoli consilium pertinet, atque idcirco notari debet, hoc est: apostolus diserte scribit, *gloriari sibi non conducere*, vt persuadeat Corinthiis, se nec cupide nec sua causa de se ac rebus suis honorificis inprimis loqui; se enim nullam ex ea re utilitatem percipere, sed potius variis se periculis obicere; quidquid ergo faciat, se quasi coactum et inuitum facere, atque vnice utilitatis eorum causa. Hinc ait, *MIHI sane non conducit gloriari*; hinc quantum ad me attinet, commemoratione rerum euentorumque meorum inprimis honorificorum libenter supersederem, si modo per furores obrectatorum, per causam ipsius Domini, vestramque utilitatem et praemunionem liceret.

§. XVII.

Progredimur iam ad causam enuntiationis ab apostolo subiectam atque his verbis expressam: *ελευσομαι γαρ εις οπτασιαις και αποκαλυψεις Κυριου*, i. e. *veniam enim ad visiones et reuelationes Domini*. Sententia huius effati ex iam dictis nihil obscuritatis habet, breuiterque comprehensa haec est. Dixi, non prodesse mihi gloriari, sublimibus praesertim et honorificis; quod quam verum sit, planum vobis faciam, *veniam enim ad visiones et reuelationes Domini*: atque proinde effatum meum ex hoc genere rerum illustrabo. Ex qua breui declaratione cum cohaerentia sermonis apostolici non minus, quam vera sententia satis appareat; nihil superest quam vt de visionibus ac reuelationibus Domini pauca adiungamus. Dominus sine dubio Iesus Christus est, cui Paulus seruebat; κατ' εφοχην ita appellatus. Visiones vero et reuelationes illius planissime illae dicuntur, quae ab ipso obiectae fuerant Paulo. Cum vero apostolus *οπτασιαις* et *αποκαλυψεις* commemoret; non multum ad rem ipsam interesse videtur, vtrum distinguantur haec duo nec ne. Si distinguere placeat, *οπτασιαις* poterunt cum Ven. Bengelio referri ad ea, quae videntur, *αποκαλυψεις* vero ad ea, quae audiuntur, animo diuinitus atque extraordinaria ratione permoto. Si vero id paulo subtilius longiusque petitum videatur; duo haec ita quoque distinguere licebit, vt *οπτασιαις* generatim permotiones adflatusque diuini mentis extraordinarios vna cum omnibus quae illis comprehenduntur significant; vocabulo vero *αποκαλυψεις* finis designetur, ad quem diuinae huiusmodi actiones referri solent, in eo videlicet positus, vt ope illarum iis quibus contigerant, varia reuelarentur et ostenderentur. Quodsi placeat, verba apostoli hanc interpretationem habebunt: veniam ad visiones a Domino obiectas, quibus mihi varia patefecit et significauit. Interim ex historia Pauli neminem fugere potest, apostolum saepius dignum fuisse habitum visionibus et patefactionibus extraordinariis. Nam praeter id quod in prima illius ad sanitatem reuocatione factum legitur, (Actor. VIII.) alia adhuc in illius historia occurrunt ad hoc rerum genus

1172 2

genus pertinentia; cf. v. g. Act. XVIII, 9. 10. Cap. XXII, 17. Cap. XXVII, 23. Gal. II, 2.

§. XVIII.

Accedimus nunc ad ipsam reuelationem eximiam c. 2. 3. 4. expositam, cuius narratio duas partes continet. Commate enim 2. raptum in caelum tertium, commate vero 3. 4. raptum in Paradisum commemorat. De priori ita loquitur: *noui hominem in Christo ante annos quatuordecim, (sive in corpore, non noui; sive extra corpus, non noui, deus noui;) raptum talem usque in tertium caelum.* Duas aperte res hoc incisum comprehendit distincte quoque tractandas. Primo ipsam rem gestam enarrat, quatenus illam plane exploratam habebat; deinde per Parenthesin illa interponit, quorum ratio ipsi non satis constabat. Quae satis explorata ipsi erant his verbis exprimit: *noui hominem in Christo ante annos quatuordecim, raptum talem usque in tertium caelum.* In his verbis primo temporis ratio ab apostolo notata breuiter expedienda est. Illud itaque satis perspicuum ex verbis apostoli est, contigisse ei rem hanc plane memorabilem, quatuordecim annis ante, quam posteriorem ad Corinthios epistolam scripserat; sed quomodo hi quatuordecim anni computandi et conficiendi sint, aut cur apostolus interuallum temporis inde a re gesta iam elapsi, accurate definiat, non aequè perspicuum atque exploratum est interpretibus. Quod ad primum attinet, accurata annorum computatio suas omnino difficultates habet, eamque ob causam sententiae quoque interpretum valde discrepantes sunt. Persuaserunt sibi nonnulli, raptum hunc incidere in triduum illud, quod Paulus a Domino primum arreptus Damasci caecus exegit. Displicet vero haec sententia HERMANNO WITSTIO, (in Meletemat. Leidensibus in Praelect. de vita Pauli S. II. §. 13. 14. p. 20. seqq.) qui eam nec temporis rationibus satis conuenire, nec etiam aliquod verisimilitudinis habere probare instituit. Ipse vero rem hanc illo tempore factam esse existimat, quo Paulus vna cum Barnaba Spiritus Sancti iussu Antiochiam reliquerit, vt ethnicis euangelium nuntiaret; (Act. XIII.) id quod temporis rationibus melius conuenire, atque etiam propter alias causas verisimile

fimile videri arbitratur. * Nobis in praesenti nec vacat nec libet causam hanc disceptare; sufficit nobis in praesenti, quod apostolo diserte significante nouimus, quatuordecim iam annos ab illius raptus tempore elapsos fuisse. Alterum restat, in quod vt curatius inquiramus, instituti nostri ratio magis efflagitat. Quaeritur scilicet non immerito, cur apostolus longum satis praeteriti temporis interuallum diserte commemoret? Quodsi itaque nobis in re ad plane definiendum difficiliori, sententia tamen dicenda sit, ratio rei ita comparata videtur. Admodum scilicet verisimile, si non plane exploratum est, apostolum nemini mortalium vsque ad illud ipsum tempus quo haec scribebat, de eximia illa reuelatione aliquid aperuisse, atque adeo rem tantam per quatuordecim annos silentio plane pressam tenuisse; de illa in posterum quoque non facile quidquam enuntiaturus, nisi status rerum, quae Corinthi gerebantur, diuturno huic silentio finem tandem attulisset, atque apostolum rem illam non tam edisserere, quam modo tangere cogisset. Apostolus itaque temporis iam elapsi spatium notans, Corinthiis significare voluisse videtur, se non ostentatione nec vanae gloriae cupiditate impulsus ad commemorationem rei adeo singularis accedere, id quod vel ex eo existimari queat, quoniam illa iam ante annos quatuordecim quidem

* In temporis rationes quoque inquiri Clar. IO. CHRISTOPH. HARENBURGIVS in *Exercitatione de Paulo in caelo tertio aggra comperto*, quae legitur in *Biblioth. Bremensi Class. VI. Fasc. 2. N. II. p. 611. sqq.* Contendit vero Vir Doctissimus l. c. §. 80. p. 650. seqq. scriptam esse a Paulo posteriorem epistolam ad Corinthios A. C. 58. ac proinde reuelationem ipsi factam incidere in A. C. 44. Postea tamen mutauit sententiam in *Commentatione de XIV annis Paulinis ad illustranda loca 2 Cor. XII. 2. Gal. II. 1. pro definiendo conscriptae alterius epistolae ad Corinthios anno*; quae pariter inserta est *Biblioth. Bremensi Cl. VII. Fasc. 5. N. V. p. 886. seqq.* In hac commentatione §. 2. p. 892. Pauli conuersionem ponit A. C. 34. vilionem vero hoc loco narratam A. C. 37; scriptam vero epistolam circiter A. C. 55. Hanc sententiam suam posteriorem effatis Taciti, Suetonii, Iosephi immo ipsis Sacris Litteris melius conuenire putat. AVGVSTINVS CALMETVS in *Praefat. Comment. Litt. ad 2 ep. ad Corinthios p. 245.* scriptam epistolam censet A. C. 57. raptum vero Paulo contigisse A. C. 43. *Comment. p. 287.*

dem gesta, nec tamen eo usque cuiquam mortalium a se patefacta sit. Conuenit hoc egregie apostoli modestiae ac prudentiae, qui singularia atque extraordinaria nec omnibus ad salutem scitu necessaria, non temere euulgabat, nisi certae ac graues rationes illud efflagitarent. Cuius rei illustre quoque exemplum habemus in priori ad Corinthios epistola (Cap. XV.) ubi apostolus *mysterium vobis, inquit, dico, non omnes obdormiscemus, omnes vero transmutabimur in momento, in ultima tuba, (canet enim) et mortui excitabuntur incorrupti, et nos transmutabimur.* Ex qua oratione apparet, Paulum ipsum mysterium illud transmutationis viuorum in die Domini cognitum quidem pridem habuisse, at non prius enuntiasse, quam ratio ecclesiae Corinthiacae id postulare videbatur. Conueniebat etiam haec minus necessarium a plane necessariis adhibita in tradenda doctrina Christi distinctio indoli Corinthiorum, qui multa quidem scire gestiebant, sed cognitionem rerum magis ad ostentationem quam ad vitam et usum referebant. Insigne sane moderationis et prudentiae apostolicae exemplum hic ante oculos habemus; quod si omnes omni tempore sequi voluissent, qui extraordinaria et singularia aut cognouerunt et experti sunt, aut cognouisse se et expertos esse saltim sibi persuaserunt; multae lites quibus ecclesia valde turbata et conquassata est, vel plane praecipuae vel facile sedatae essent. Quod si etiam statuamus, sicut admodum verisimile est, Paulum haec scribentem nondum plane liberatum fuisse incurfibus et contumeliis angeli Satanici; noua ratio apparebit, cur apostolus longitudinem praeteriti temporis notet. Probare scilicet hoc modo instituit, quam verum sit, quod in principio dixerat, gloriari rebus eximiis aut temere de iis cogitare et loqui sibi neutiquam conducere; idque ex eo apparere, quoniam iam per quatuordecim annos, permittente Domino, incurfus et contumelias Satanae perpeffus sit, ne animus reuelatione adeo eximia intumesceret. Vnicum adhuc de coniunctione verborum *ante annos quatuordecim*, aptissima adiungimus. Arctius scilicet cohaerent et coniunguntur cum verbis inferioribus, *raptum in caelum tertium*, quam cum superioribus,

D

bus,

bus, *noui hominem in Christo*; quo obseruato sententia erit: *noui hominem in Christo, ante annos quatuordecim raptum in caelum tertium.*

§. XVIII.

His itaque quae ad tempus pertinent pro nostri instituti ratione expeditis, accedimus ad reliquam *commatis* quod tractamus cum maxime partem, verba scilicet, *noui hominem in Christo, raptum talem in caelum usque tertium.* Primo itaque dicendum est de sententia verborum *noui hominem in Christo.* Apostolus itaque appellat se hominem in Christo, at non statim apparet, cur ita de se loquatur. In Christo esse alioquin idem est, atque in vera illius communione et societate esse. Sic Apostolus alibi (Rom. XVI, 7.) Andronicum et Iuniam ante se in Christo esse coepisse, id est Christianos factos esse, adfirmat. Egregia sane veri Christiani definitio, qui in Christum quasi institus est, qui vitam ab illo et salutem accipit, quique bonis illius et fruitor et vitur, ac qui praeterca non sibi amplius sed Christo viuit et feruit. (cfr. Galat. II, 20. 2 Cor. V, 15.) Dici vero poterit, apostolum hominem se in Christo appellare in eam sententiam, quasi diceret; dum de re plane singulari loqui instituo, quae tamen nihilominus mihi vere contigit, quamque certo exploratam habeo; merito reputo mecum, ne mihi ea in re aliquid tribuam aut placeam, homunculum me esse, vnum ex multis, nec per se aliis meliorem aut digniorem, qui proinde, sicut alia omnia, ita etiam hoc maxime, immerito plane Christi fauori acceptum referre, atque idcirco vnice etiam ad illius gloriam amplificandam commemorare debeat. Quod Paulus hac ratione breuius et aliquanto obscurius significaret, id alibi pluribus verbis et disertius facere solet, vt omnia quae praeclara sunt et praestantiam aliquam habent, a se remoueat et Christo vnice vindicet. Sic v. g. in priori ad Corinthios epist. (Cap. XV, 9. 10.) *minimus enim, inquit, sum inter apostolos, indignus quippe, vt apostolus dicar, propterea quia ecclesiam Dei vexaui: indulgentia vero Dei sum quidquid sum, et indulgentia illius erga me non vana facta est, sed plusquam illi omnes laboraui; non vero ego sed indulgentia Dei quae me-*

cum est. (cfr. 2. Cor. XII, 11.) Rationem vero quam apostolus ipse in huiusmodi rebus secutus erat, alias aliis quoque commendat, eosque cogitare iubet, omnem gloriandi causam homini praecissam esse, quoniam nihil plane a se sed omnia a Deo habeat. (cfr. 1. Cor. III, 6.) Licet vero apostolus intimo indignitatis sensu ita loquatur, simul tamen illud clare adfirmat, rem ipsam sibi plane exploratam esse; id quod vocabulo *idea* significat, quod etiam alibi libenter vsurpat, quando certam rei alicuius persuasionem confirmare vult. (cfr. Rom. VIII, 28. C. XIII, 14. 2. Cor. V, 1. coll. Ioh. XXI, 15. 16. 17.) *

§. XX.

Etsi vero haec interpretatio nihil incommodi habeat, cogitandum tamen lectori adhuc permittimus, vtrum non verba

D 3

Pauli

* Ita etiam AVGVSTINVS CALMETVS interpretatur, *Comment. Litter.* p. 287., ad verba *scio hominem in Christo*, ita scribens: *Christianum hominem in Iesu Christo regeneratum, et religionis eiusdem cuius ego & vos sumus.* Singularis sententia estet Cl. IO. CHRISTOPHORI HARENBERGII de notione verborum in *Christo*, in *D. Sicut. De Paulo in caelo tertio aggru comperto*, quae legitur in *Biblioth. Brem. Cl. VI. Fasc. 4.* p. 611. seqq. Si eam iudices ex verbis 1. c. WOLFFII, in *Notis Philol.* p. 676. ita scribentis: *inter ea*, (quae scilicet non satis ab Harenbergio firmata sunt) *id in primis numero, quod ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ pro homine viliori non renato accipi vult, in oppositione ad hominem per Christum, Gal. I, 1.* Nos vero hanc sententiam ex verbis HARENBERGII adeo non perspicere possumus, vt nobis plane contrarium dicere videatur. Ita enim verba illius se habent l. c. p. 627. *Ἀδελφῶν σκοπο postulante visio-rem quendam notat, vid. Marc. XIV, 13. Io. XIX, 5. 14. Ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ sive ἀδελφῶν Θεοῦ differunt vt κτιοῖς et κωνητικῶν, vt initiati et non initiati, vt patet ex 1. Cor. II, 9. 10. 1. Tim. VI, 11. 2. Tim. III, 12. 2. Petr. I, 21. Ἀδελφῶν ita sumi videtur in oppositione ad hominem per Christum, Gal. I, 1. pro homine viliori non renato, 1. Tim. VI, 16. ubi dicitur, quod nemo hominum Deum vi. erit aut visurus sit.* Fatemur quidem verba haec paulo obscuriora esse; interim tamen id videtur ex iis apparere, Virum Doctum illud tantum dicere, vocabulum ἀδελφῶν solum positum, sine huiusmodi additamento, ἐν Χριστῷ vel Θεῷ, significare interdam hominem vilem, non renatum, cum hoc additamento vero ex HARENBERGII sententia p. 629 et 630 explicata significat hominem insignem, primum apostolum et Christianum; non nudum hominem sed initiatum, summumque apostolum.

Pauli commode etiam ita intelligi possint, vt verba *εν Χριστω*, magis cum vocabulo *οιδε* quam cum vocabulo *ανδρωπον* coniungantur; quo posito, apostoli sententia haec erit: *se nosse in Christo*, hominem raptum esse in caelum tertium: *nosse vero in Christo*, tum idem erit ac certissime et sine omni dubitatione aliquid nosse ac plane exploratum habere. Quod si probetur, Paulus his verbis non solum rei ipsius veritatem, sed etiam certissimam illius persuasionem adfirmabit. Quo vero haec interpretatio eo dignior habeatur, de qua amplius cogitetur, duo adhuc monebimus. Primum est, quod huiusmodi asseueratio grauissima non debeat cuiquam superuacanea videri. Loquebatur enim apostolus de re inusitata quam nemo alius cognouerat, ac cuius proinde solus Christus testis esse, certamque illius fidem in animo facere poterat. Quamobrem non inconueniens videtur statuere, apostolum hoc dicere velle: noui ipse rem certissime Christi vi, atque idcirco plane exploratum habeo, me non vana imagine esse delusum; quamobrem illud etiam aliis in Christo, siue per Christum adfirmare possum, cuius nomine in re incerta abuti mihi plane nefas est. Nec sine causa apostolus tam grauitate hac de re asseuerat. Non solum enim propter exsuperantiam et insolentiam rei dubitatio aliqua facile oriri potuisset, sed Corinthi etiam ipsi suspiciosi, pseud-apostoli vero plane criminosi et maledici erant; quibus ideo quantum fieri poterat, apostolus occurrere voluit ac debuit. Alterum quod adiungere placet hoc est. Paulus in extremo Cap. XI. atque adeo in oratione proxime superiori, rem aliam quam extra omnem dubitationem positam esse cupiebat, pari grauitate adfirmat. *Deus et pater, inquit, Domini nostri Iesu Christi nouit, qui est laudatus in aeternum, me non mentiri. Damasci ethnarcha Aretae regis &c. Et in epistola ad Romanos tenerrimum suum erga Iudaeos sibi admodum insensos adfectum declaraturus, veritatem dico, inquit, in Christo et non mentior, cuius rei testimonium mihi perhibet conscientia mea in Spiritu Sancto &c. (Cap. VIII. .)* Quemadmodum igitur loci hi modo prolati magnam omnino rerum similitudinem cum nostro habent; sic alius adhuc succurrit ex epistola ad Romanos, (Cap.

(Cap. XIII, 14.) rebus non modo, sed etiam verbis ipsis admodum similis. Ita enim loquitur ibi apostolus: *οὐδα ἄρα ἡμεῖς ἴσμεν, ἅτις ἐστιν ἡ ἐκείνου ἰσχυρὰ ἡ ἐκείνου ἰσχυρὰ* i. e. *noui ac plane mihi persuasum est in Domino Iesu &c.* ubi sane sententia verborum *οὐδα ἄρα ἡμεῖς ἴσμεν*, quocumque etiam modo interpreteris, semper tamen eo redibit, ut apostolus factam sibi certissimam illius, de qua ibi sermo est, rei fidem confirmet.

§. XXI.

Sequuntur iam verba huius commatis reliqua, *raptum talem in tertium usque caelum.* Primo vocabulum *τρίτον* notandum est, quod interpretes nonnulli redundare putant, idque aliorum scriptorum exemplis comprobant. Licet vero haec sententia per se nihil incommodi habeat, videtur tamen vocabulum *τρίτον* in sententia explananda retineri, et aliquam vim habere posse. Dum scilicet apostolus dicit: *noui hominem in Christo, ante quatuordecim annos raptum talem;* (scilicet inquam novi certissime &c.) vocabulum *τρίτον* in oratione hoc modo interpositum, commode ad extenuandum pertinere poterit, in hanc sententiam: *talem qui per se tam indignus et infirmus est, atque inter terricolas adhuc versatur:* id quod modestiae ac sollicitudini apostoli, circumspicte admodum et tantum non timide de tanta re loquentis, apprime convenire videtur. Sequitur iam, ut de ipsa re, quae apostolo contigit, agamus, verbis *noui hominem &c. raptum in tertium usque caelum* significata. Tertii caeli apostolus hic facit mentionem; obscurius vero est, quid illius nomine veniat. * S. Litterae pluribus in locis non solum caeli sed etiam caelorum faciunt mentionem. Sic apostolus alibi de Christo verba faciens (Ephes. III. 10.) *qui descendit, inquit, ille ipse est qui ascendit supra omnes caelos, ut impleat omnia.* Vulgo primum caelum nubium statunt; alterum in quo astra haerent, suosque motus et cursus ordine ac celeritate mirabili conficiunt; tertium denique spirituale, gloriosum, in quo Deus singulari ratione suis se patefaciet, eosque

D 3

aeternis

* Patrum varias de caeli divisionibus, et in primis de caelo tertio sententias copiose collectas exhibet IO. CASP. SVICERVS in *Thef. eccles.* P. II. P. 520. seqq.

aeternis ac dulcissimis bonis cumulabit. Temerarium esset de loco ipso ac statu huius caeli, praeter id quod S. litterae perspicue tradunt, curiose aut interrogare aut aliquid definire, coniecturisque incertis indulgere velle. Rectius sapiunt, qui Paulum et ducem et auctorem secuti, (2 Cor. V, 1. seqq.) studium et operam in eo maxime collocant, ut ita se instruant ac praeparent, ut aliquando digni habeantur, qui in caelum illud perueniant. Hoc ergo potius agamus, atque in praesenti id modo, quod certum atque indubitatum est, obseruemus, locum et statum plane gloriosum, illustrem ac beatum ab apostolo hoc nomine appellari. In tertium vero hoc caelum raptum se ait: *novi ἀπαρνεῖται* siue *raptum*, inquit, *talem*. De ratione raptus huius cum per se, tum etiam de eo quod apostolus de illo certum habuerit, non consentiunt interpretes. Duobus scilicet modis potuit Paulus in caelum tertium raptus dici, vel ita, ut loci in quo erat mutatione facta, re vera in caelum illud translatus fuerit, vel sibi per visum aliquod modo eo transferri visus sit. Vtriusque generis exempla ex parte similia in S. Litteris inuenimus. Ut a posteriori incipiamus, raptus tales per visum videntur fuisse, quibus Ezechiel aliquoties Hierosolymam dicitur translatus. (conf. Cap. VIII, 3. Cap. XI, 24. Cap. XXXX, 1. 2. &c.) Dicitur enim huiusmodi translata *in Spiritu et in visionibus Dei*. Contra vero nec eiusmodi exempla desunt, quibus confirmatur, homines interdum vi aliqua diuina ab alio loco in alium celeriter fuisse abreptos. Praeter ea quae de Elia legimus, cui tale quid interdum contigisse videtur, (1 Reg. XVIII, 12. 2 Reg II, 16.) notabile maxime est exemplum Philippi Diaconi, (Actor VIII, 29.) de quo Lucas, *cum vero ascendisset*, inquit, *ex aqua, Spiritus Domini ἔρπασε* seu *rapiuit illum, et non vidit ipsum amplius Eunuchus*. De restituendis vero olim in vitam in magno illo Domini die, pariter apostolus ipsum verbum *ἔρπασεν* usurpans, hunc in modum scribit: (1 Thess. III, 1.) *mortui in Christo resurgent primum; deinde nos uiuentes reliqui una cum ipsis ἀρπασόμεθα* seu *rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, et ita semper cum Domino erimus*. Verum his verbis raptum dici, nullo iure dubitari potest. Quae ritur ergo,

ad

ad vtrum raptum genus hic ipse, quem tractamus in praesenti, Paulinus, pertineat? Difficile videtur certi aliquid definire velle, verba enim apostoli ad vtrumque accommodari possunt, et sunt etiam ex vtraque parte rationes probabiles. Quodsi per visum modo rem illi accidisse statuas; illud ad defendendam sententiam adferri poterit, quod Paulus statim in principio orationis visorum mentionem faciat, ac deinde ex illorum genere exemplum subiiciat. Si vero alteram sententiam eligere cuiquam atque adeo credere placuerit, Paulum re vera abreptum fuisse alium in locum; illud in primis pro hac sententia dicere poterit, quod hoc modo dubitatio apostoli de eo, *vtrum in corpore fuerit nec ne*, melius intelligi possit; cum non tam facile ratio appareat, si raptum modo per visum factum fuisse credidisset ipse, cur de eo dubitaret, *vtrum in corpore fuerit an extra illud*. Nos in re adeo sublimi ac singulari nihil definimus, aliis tamen optionem aequo animo permittentes. Quaeritur vero vtrum apostolus ipse hac de re aliquid certum habuerit? Quod dum interpretes nonnullos in dubium vocare videmus; non possumus a nobis impetrare, vt illorum sententiae accedamus. Apostolus enim quod ad raptum ipsum mutationemque loci in illo factam aut non factam attinet, nihil dubitationis in oratione sua, quantum nobis cernere licet, significat; id solum ipsi dubium erat, vtrum cum res ipsi accideret, siue per visum modo, siue etiam per loci mutationem, animus in corpore fuerit nec ne? Videtur itaque apostolo res ipsa perspecta fuisse, distinctius vero illam aliis explicare, consultum non duxit, copiosam et distinctam explanationem ex causis supra prolatis, fugiens.*

§. XXII.

* Inter illos quibus ipsi apostolo dubium fuisse videtur, vtrum modo per visum an re vera locum mutauerit, est quoque HERM. WITSIVS *Miscellan.* L. I. c. III, §. X. p. 24. vbi dubium fuisse Paulo dicit, *vtrum sola ratione tam quoad corpus, quam quoad animam; an vero relicta terra ad superas sedes fuerit transuectus; atque id si factum sit, an contigerit sibi corpore et anima iunctis quoad totum *σπῆμα*, an quoad solam animam tantisper a corpore separatum.* Melius G. G. ZELTNERVS exprime-

§. XXII.

Accedimus nunc ad alteram incisi adhuc tractati partem verba, siue in corpore, non noui, siue extra corpus, non noui, Dominus nouit, complexam, quibus Paulus aperte aliquid significat, de quo ipsi nihil certi constabat. Dubium uidelicet ipsi erat, vtrum in corpore fuerit ac manserit animus cum raperetur, an a corpore ad tempus seiunctus. Rationes cur ea de re dubiter, non exponit; quas idcirco et nos non curiose inuestigabimus; licet infra coniecturam aliquam in medium prolaturi simus. Sufficit apostolum ita se sensisse adfectum, vt postquam in statum pristinum restitutus fuerat, in vtramque partem rationes viderit, nec tamen satis constituere aut exputare potuerit, vtrae praeponderarent; quamobrem neutram in partem aliquid decernere, sed totam causam in medio relinquere voluit. Vener. BENGELIUS interim ex eo, quod Paulus in hoc et sequenti commate articulum *τα* inter verba *εξωτος* et *σωματος* interponit, coniecturam ducit, apostolum magis in eam sententiam inclinasse, vt credibilijus putauerit se extra corpus fuisse, (in *Gnomone* ad h. 1.) Vt- cunque res haec se habeat, illud manifestum est, apostolum maluisse ignorationem rei non satis perspectae candide fateri, quam temere opinari aut definire; idquod merito, in diuinis maxime, imitari eorumque stultam arrogantiam vitare debemus, qui scire ac definire volunt, quae tamen re vera nesciunt ac definire non possunt, modo ne aliquid nescire videantur. Nobis de formula loquendi, *in corpore* et *extra corpus esse*, adhuc aliquid obseruare placet. Dubitari cum ratione vix potest, *το esse extra corpus*, significare statum animi a corporis societate seiuncti. Apparet id ex eo, quod apostolus alibi in hac epistola illam seiunctionem quae fit in morte corporis, paene iisdem, saltim valde similibus verbis

exprimere videtur, quid dubium fuerit apostolo, quid minus, ita scribens: *Vtrum anima interea dum tanta luce perfunderetur, vt rebus istis caelestibus se interfuisse, non posset non sibi persuadere, a corpore certo quodam modo seiuncta fuerit, salua tamen essentia humana; anne vero ipsum quoque cum mente corpus illuc transuectum sit; id est, quod apostolus definire se posse negat. In Notis ad Epp. RVARI Hist. Critic. Socinijmi. Altorf. subiectas p. 594.*

verbis describit. Ita enim loquitur: (Cap. V, 4.) *nam et existentes in tabernaculo* (i. e. corpore dissolubili, ut apparet ex commate 1.) *geminus grauati*; et (c. 6. 8. 9.) *animum cum corpore adhuc iunctum* dicit *ἐνδύειν ἐν τοῦ σώματος*, *seiuictum vero ab illo, ἐκδύειν ἐκ τοῦ σώματος*. Interim tamen nemo credo contendet, statum corporis in eo casu quem apostolus in nostro loco ponit, statui illius in morte plane similem fuisse. Nec enim corpus apostoli raptus tempore simul destructum erat, ut mortuis accidere solet. Adiungimus quoque locum ex epistola ad Philippenses (Cap. I, 22. 24.) vbi *ἐν ὄψει* et *ἐπιπέσει ἐν ὄψει* pariter, *animum cum corpore iunctum, ἀπὸ σώματος vero solutum ac liberum significat*. Simili ratione Petrus quoque loquitur: (2 Ep. I, 13. 14.) *iustum puto, inquit, quoad in hoc tabernaculo sum, excitare vos per commonefactionem, sciens repentinam esse depositionem tabernaculi mei &c.* Omnibus his in locis corpus ut domicilium animi consideratur in quo commoratur, seiunctio vero illius a corpore, excessus ex illo dicitur. Quodsi vero ex nobis quaeras, cur apostolus de eo dubitauerit aliquantum, *an fuerit in corpore?* illud generatim videtur ex eo ortum, quoniam ipsi verisimile erat, corpus mortale atque imbecillum, cuiusmodi humanum in hac vita est, caeli tertii naturam ac vim vix ferre potuisse, nisi conseruatio illius plane extraordinaria statuatur. Alibi enim (1 Cor. XV, 50.) *caro et sanguis, inquit, (i. e. homo in statu huius vitae infirmo) haereditatem regni Dei adire non potest.* *

E

§. XXIII.

- * In verbis hisce *sive in corpore fuerit, sive extra corpus*, Clar. OEDERVS magnum sententiae suae singularis praesidium collocat, confidenter admodum pronuncians: *inextricabilem in his verbis esse difficultatem, si vulgari modo de Paulo exponas; in sua vero sententia plana et expedita esse omnia.* (Animadu. S. pag. 17. seqq.) De utroque ergo Viri Docti sententiae obiectam attinet, illa in eo posita ipsi videntur; quod defensores illius alterutrum concedere necesse habeant: vel dubitasse apostolum, an sit ipse aliquando mortuus, et paulo post vitae restitutus; quoniam formulae loquendi huic plane similes (2 Cor. V. Phil. I.) in S. Litteris semper mortem significant; vel fieri posse separationem animae a corpore, quae tamen non sit mors; quod statueri ipsi absurdum videtur. Quod

§. XXIII.

Verum his missis progredimur iam ad reliquam ipsius narrationis partem commate 3 et 4 comprehensam, vbi apostolus ita pergit: *et non talem hominem (sive in corpore sive extra corpus non novit, Deus novit) quod raptus sit in paradysum, et audiverit agenda verba quae non licet homini loqui.* De commate 3 aliquid differere necesse non est, quoniam dicenda de illo in superioribus iam occupavimus; comma igitur 4 maxime ad curam nostram pertinet. Primum de quo disquiri oportet, in eo ponitur

Quod itaque ad hanc Viri Docti obiectionem attinet; concedimus quidem, formulas huic, *extra corpus esse*, similes, in locis reliquis apud Paulum mortem, sive illam animae a corporis societate seijunctionem significare, quae in morte fit; quoniam in locis illis omnibus, et cohaerentia sermonis et institutum apostoli id plane efflagitat. Verum ex eo non sequitur, apostolum quaecumque aliam animi a corpore seijunctionem in eorum rerum loco habuisse, quae plane fieri nequeant. Mors enim non in quacunque seijunctione animae a corpore, sed in tali consistit, quae simul cum interna saltem corporis destructione cessantibusque ideo actionibus vitalibus est coniuncta. Quis autem negare ausus tamen non corrumpatur. Quae si obseruentur, evanescent quosque pericula, quae Vir Doctus miraculis Christi, et reliquorum, qui mortuos in vitam reuocarunt, ex nostra sententia metoat: (p. 19.) veniant resuscitationes mortuorum a Christo et Apostolis factas; easque res, vnam alteramque harum animarum resedisisse adhuc in istis corporibus. Haec enim resedisisse, corpora tamen illorum simul erant mortua, id est, destructa, ac proinde ad suscipiendam animae vim plane inepta. Quod ad alterum Viri Docti essatum de facilitate suae sententiae, exaetateque convenientia illius cum verbis apostoli, vtitissimaeque similitudinum potestate, attinet; fatemur, nobis non ita videri. Primo enim formulam loquendi *in corpore esse*, Vir Doctus de resuscitatione corporis interpretari cogitur, cum tamen nec ipsa nec similes (2 Cor. V. Phil. I.) usquam in scriptis Paulinis de illa usurpentur. Vbiunque enim similes huic occurrunt, semper significant statum coniunctionis animae cum corpore in hac vita ante mortem; si vero de resuscitatione corporis post mortem sermo est, Codex Sacer aliis loquendi modis vitur. Quod ergo Clar. OEDERS nostrae sententiae, respectu formulae *in corpore esse* cuius similes non nisi in mortuis ponantur, obiicit; illud

tur, vtrum paradisus * hic ab apostolo appellatus idem plane sit atque caelum tertium, an ab hoc saltim aliquo modo distinctus? Ex cuius quaestionis disceptatione altera pendet, vtrum scilicet apostolus nouum hoc commate illius raptus quasi actum describat, ac proinde significare velit, se ex caelo tertio in paradysum translatum. Quod ad primam quaestionem attinet; habet illa omnino suas difficultates, quas forte nemo mortalium ita expedire potest, vt certa rei ratio non solum ad opinionem sed ad veritatem persuadeatur. Paradysi mentio in libris N. T. adeo frequens non est, multo minus vero accuratior illius descriptio vsquam in illis reperitur; quo admiratio discrepantium de illo sententiarum tollitur. Prima illius mentio apud Lucam occurrit, (Cap. XXIII, 43.)

E 2

vbi

nos ipsi, respectu formulae *in corpore esse* obiciamus, quippe cuius similes pariter alibi non nisi de statu huius vitae ante mortem occurrunt. Deinde si Paulus ex OEDERI opinione de homine pro pridem defuncto loqueretur, cuius apostolus vel modo animam corpore adhuc vacuam, vel etiam corpus restitutum cursusque eum anima iunctam viderit in caelum raptum; credibile admodum est, apostolum ordinem verborum inuersurum et ita scripturum fuisse: *sive extra corpus adhuc fuerit homo ille. sive rursus in corpore*, (iam scilicet restitutum in vitam). Ratio rei in eo posita est; quoniam in defuncto status animae a corpore sciantiae natura et tempore prior est, statu corporis restitutum rursus et denuo cum anima iuncti. Agnoui id tacito quodam sensu ipse Cl. OEDERVS, minime licet de eo cogitans. Nam in summa interpretationis suae, quam p. 16. exhibet, verba *σὺν σώματι* *ἐστὶν ἔσθαι* *τὸν πνευματικόν*, ita *παρὰ τὸ σῶμα*, vtrum sola anima, (pii scilicet illius hominis defuncti) *an haec corpori suo redita tibi ostensa sit, ignoro*. Vides Cl. OEDERVM in verbis sacpe laudatis vertendis et explicandis, ordinem ab apostolo seruatim inuerrere, quoniam sine dubio sensit, naturae rei id magis conuenire, si apostoli sententia ea esse debeat, quam Vir Doctus esse contendit.

* De vocabulo *Paradisus* eiusque origine conferri poterit IO. MARCKIVS in *Hist. Parad. illustrata* L. I. Cap. I §. V. VI VII p. 15. *segg.* vbi illos refutat, qui originem illius ex lingua graeca reperunt, recte contra statuens, vocabulum ab Orientalibus potius ad Graecos, quam ab his ad illos peruenisse. Veterum vero de Paradiso sententias qui legere viderent; adeat SVICERVM *Thef. Eccl. P. II. sub vocabulo* *Αἴγιος* p. 237. et sub vocabulo *Παράδεισος* p. 571. *segg.* Conf. et CALMETVS in *Comment. Litt.* p. 287.

ubi Dominus latroni indulgentiam illius pro se imploranti, *amen dico tibi*, inquit, *hodie mecum eris in Paradiso*. Deinde in Apocalypsi Ioannea nomen illius rursus occurrit. Sic enim (Cap. II, 7.) Dominus pariter, *habens aures*, inquit, *audiat, quid Spiritus ecclesiarum dicat. Vincenti dabo illi edere de arbore vitae quae in medio Paradiso Dei est*. Ex his locis duo sunt explorata. Primo scilicet: paradisum, cuius prima illa Mosaica ac terrestris imago fuerat, esse locum beatum, illustrem, in quem non nisi vere credentibus ac piis introitus pateat, et in quo praemia indulgentiae diuinae ferant. Deinde illud quoque satis clare apparet, animos credentium a corporis societate morte seunctos in locum illum transferri, idemque animae Seruatoris solutae ac liberae contigisse. Haec ut arbitramur, certo ex dictis confici possunt. Cum vero caelum tertium, ut supra diximus, pariter sedem gloriosam et beatam significare debeat; quaeri potest, vtrum duo illa nomina vnum eundemque locum designent, an aliquid interesse verisimile sit? Inter veteres pluribus aliquid interesse visum est. Sic e. g. CLEMENS Alexandrinus (*Stromat. L. V. p. 586*. edit. SYLBERG.) verba apostoli proferens, illa ita declarat. *Οὐδα ἀνθρώπων ἐν Χριστῷ ἀρπαγέτα εὐς ταῖς ἐραῖς, κακείθεν εἰς τὸν παράδεισον*, i. e. *noui hominem in Christo raptum in tertium usque caelum, et ILLINC in Paradisum*. Qua in re alios sibi contentientes habet, quos laudat Ven. BENIGELIVS, (*Gnomon. p. 731.*) ipse quoque valde in eam sententiam inclinans. Quid vero inter vtrumque locum intersit, coniectura nonnulli assequi voluerunt; quorum sententiam HERMANNI WITSII potius verbis quam nostris exponemus. Ita vero ille *Praelect. de vita Pauli Sect. III. §. 10. p. 31*) *raptus autem*, inquit, *est Paulus in tertium usque caelum, in Paradisum*. Hoc post veteres quosdam DRVSIVS et GROTIVS ex Ebraeis ita distinguunt, ut caelum significet id, quod promittitur piis post resurrectionem; paradisus quod post mortem ante resurrectionem; ut dicat Paulus primo sibi ostensa esse gaudia, quae resurrectionem consequentur, dein ne tam longa expectatione cruciaretur animus, ea etiam solatia, quae ipsis mox a morte concedentur. Displicere vero sibi hanc distinctionem, verbis proxime subiectis significat, ita scri-

scribens; quidquid Ebraei sentiant, non didicimus illam distinctionem ex Scripturis. In quibus Paradisus typus caeli est; vntas illius, ubi primo iustorum animae colligendae, dein et corpora. Nosram sententiam si quis requirat, rem paulo obscuriorem putamus, quam vt ex S. Litteris, quas in tali re vnice consulendas existimamus, certi aliquid definiri possit. Praetermisi forte Spiritus Dei distinctiorem rei explicationem, quoniam praecidit, etiam si distinctius explicata esset, nihilo plures mortalium amore rerum caducarum adeo constructorum, id acturos, vt seuocato, diuina ope caelestiumque meditatione, ab imaginibus picturisque vanis, quas deperierunt, animo, maiori studio et contentione patriam caelestem atque aeterna petant; alioquin enim forte non commisisset, vt aliquid in eo desideraretur. Mundus enim et olim ita comparatus fuit, et hodie adhuc est, vt si verbis Dei non credat, ne crediturus quidem sit, etiam si quis aut ex caelo aut ex orco veniens illum ad sanitatem reuocet (Luc XVI, 3r.) Multo minus ergo eum valde permotum iri credibile est, si vel maxime copiosius in Sacris Litteris et distinctius explanata essent, quae in futuro seculo geruntur et audiuntur. Vt taceamus, sapientiae diuinae, quam nemo nisi vecors aut impius reprehenderit, conueniens visum, vt homines testimonio S. Litterarum satis confirmato fidem, atque eo ipso Deo ac testimonio illius debitum honorem habeant, etiam si ea quae testatus est nondum cernunt. Auctores proinde et nobis et lectoribus sumus, vt missa curiosiori inuestigatione, missisque multo magis contentionibus, vocem potius Spiritus, dum hodie dicitur per Paulum audiamus, ita se ipsum et alios grauissima cohortatione quasi aculeo exstimulantem: (Ebr. III. coll. c. II.) *timeamus igitur, quum nobis, reseruata est promissio ingrediendi in quietem eius, ne videatur quis ex vobis sero venire &c. Studeamus igitur ingredi in illam quietem, ne qui illo ipso infidelitatis exemplo cadat.* Vnum adhuc monemus, opinionem illorum qui caelum tertium a paradiso distinguunt, per se nihil habere periculosi nedum impii, si modo quis illam ita declararet, vt nihil ceteroquin admisceat, quod Sacris Litteris repugnet. Nec enim videmus, quo iure id reprehendi aut damnari possit;

si quis generatim sibi persuadeat, distinctiones in sede illa gloriosa caelorum esse, cum ipse Seruator illud haud obscure docere videatur, (Ioh. XIII, 2.) *in domo patris mei*, inquit, *multae mansiones sunt &c*; ac forte haec distinctio aliquid quoque ad diuersitatem graduum gloriae pertinet, quibus beati pro diuerso quisque fidei suae modo distinguentur. Denique id teneamus: in eiusmodi quaesti onibus obscurioribus duo cauenda esse; primo, ne in illis ponendis et tractandis temerarii et nimii sumus, quod quidem plerumque cum detrimento certorum ac necessariorum fit; deinde ne illos, qui sibi in illis plus videre videntur quam alii, ideo insectemur, aut in odium et inuidiam adducamus, si modo nihil dicant quod certis dogmatibus atque effatis S. Litterarum repugnet. Ex his iam facile apparet, quid de altera quaestione quae ex superiori pendet, existimandum sit, vtrum scilicet apostolus his verbis nouum quasi illud raptus actum dicat, quod illos dicere necesse est, qui paradisum a caelo tertio saltim aliquo modo distinguunt, aut interius quiddam esse putant. Nos nihil certi definimus, hoc tamen adiungimus, vocabulum *in*, quo c. 4. incipitur, in hac sententia commodiorem et maxime vltimam interpretationem habere, vt ne redundare videatur. Accedit etiam iteratio verborum, *sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus nouit*; quae sententiae huic pariter aliquam verisimilitudinem conciliat. Interim haud diffitemur, has rationes tanti momenti non esse, vt alteram sententiam conuellant. Potuit enim Apostolus in re singulari enarranda idoneas causas habuisse, cur etiam singulari orationis genere vteretur.

§. XXIII.

Iam vero restant maxime verba, *et audiuit agentem enarra-*
tae non licet homini loqui. Ante quam in sententiam horum verborum accuratius inquiramus, vnum praedicendum est, apostolum scilicet *auditorum* tantum, non vero *visorum* in caelo ac paradiso disertam facere mentionem. Interim tamen interpretibus nonnullis verisimile videtur, apostolum etiam aliquid vidisse. Sic v. g. HERMANNVS WITSIVS (l. supra c.) hunc in modum scribit: *raptus fuit virtute Dei, praeter naturae ordinem ita eleua-*
tur,

tus, ut homine sublimior, ea quae mortalem conditionem superant, oculis, auribus, animo hauserit. Ven. BENIGLIUS vero apostolum in caelo tertio vidisse, in paradiso vero audiuisse autumat. Nec sane res per se improbabilis est, quoniam apostolus totam materiam parcius tractare, multaque non tam aperte dicere quam modo dissimulantius demonstrare voluit. Iam ad ipsa apostoli verba accedamus, quae ita se habent: *et audiuit verba agentis quae non licet homini loqui.* Non indicat apostolus, quisnam caelestis ille orator fuerit, cuius vocem audire contigit; conueniebat enim consilio apostoli pauca de tota re dicere, et maxima prorsus tacere. Si reliqua visa apostolo obiecta intueamur; modo Dominum ipsum, modo angelum cum illo locutum esse apparet. Vtrum horum hic factum sit, aut an aliam adhuc vocem ex numero caelitem audiverit, quis apostolo qui solus rei gestae interfuit, tacente, pro certo adfirmabit? Verisimile tamen nobis videtur, Dominum cum apostolo locutum esse; cuius rei coniecturam cum ex eo ducimus, quod apostolus euentum hoc inter visiones et reuelationes *Domini* refert, tum quod exsuperantem plane reuelationem appellat; quam appellationem etiam tum eo magis meretur, si non angelum aut aliam quandam naturam creatam quamvis excellentem, sed ipsum Filium Dei audiuit. Accedit quod ipse Dominus grauissimam calamitatem apostolo per Satanam allatam, pariter oratione sua leuauit: credibile itaque est Paulum quoque in caelo vocem Domini magnificam audiuisse, quam postea consolantem audiuit, cum emissarii ex orco incursum perferre cogeretur. Id vero quod audiuerat, appellat *enarrata agentis*, ac subiungit, *quae homini loqui non licet.* Hic vero ingentia sententiarum diuortia fiunt; in his ergo verbis explicandis quam maxime elaborandum est. Quod dum institimus, id tantummodo ante omnia monemus, *enarrata* seu *verba* hic non modo ipsa per se *vocabula*, quae signa rerum sunt, sed etiam *res ipsas notionesque* quarum signa sunt significare; ut apostolus dicere velit, *res* quoque a se auditas ac certis verbis expressas fuisse *agentis*. Videatur praeterea CAMPEGIVS VITRINGA (*Observat. S. L. III. Cap. 20. §. 5. p. 752. seqq.*) incommo-
da

da sententiae illorum ostendens, qui existimant talem verborum sonum, ordinem &c. fuisse, vt homo mortalis ea nullo modo pronuntiare potuerit. Nemo enim non videt, verba quamuis magnifica, rerum tamen caelestium magnificentia superari, atque idcirco credibile non esse, apostolum verborum tantummodo magnificorum a se auditorum mentionem facere, mentionem vero rerum praetermittere voluisse. Accedit, quod Paulus subiungit; *non licitum esse verba illa homini loqui*, quorum verborum sententia simplicissima, vt infra ostendemus, haec est: nec Paulo ipsi nec alii cuidam res ipsas verbis expressas eloqui licuisse, quamuis forte aliquo saltim modo potuerit. Si quis interim verba quoque caelestia ipsa ita comparata fuisse credat, vt mortalibus in terra illa non satis imitari atque enuntiare aut debuerit, aut potuerit, qua de re nobis multum digladiari non placet, de rebus tamen ipsis illud quoque concedendum erit, nisi statueret verjimus; minus in rebus caelestibus quam in verbis inesse.

§. XXIII.

Iam vero in primis in veram sententiam vocabuli *αεσητος* inquirendum est, de cuius variis notionibus, praeter Lexicographos, pluribus disputant CAMPEGIVS VITRINGA l. c. §. VIII. p. 759. seqq. et IO. CHRISTOPHORVS WOLFIVS in *Notis Philologica-Criticis* ad h. l. Triplex vero notio sub hoc vocabulum subiecta putatur. Primo scilicet constat, *αεσητος* graecis saepe idem significare atque *indictum* siue *id quod plane dictum non est*. Deinde appellatur etiam vocabulo id, *quod dicere non licet*. Denique illud quoque *αεσητος* vocatur, *quod plane dici non potest*. De vltima hac notione dubitarunt quidem nonnulli Viri Docti; probata tamen est exemplis idoneis ab aliis. Quae vero notio hic maxime locum habeat, de eo admodum dissentientium interpretes. Multi quidem verba insequentia, *quae non licet homini loqui*, interpretationis loco habent, sibi que persuadent, Paulum his verbis proxime subiectis, *το αεσητος* declarare ac significare voluisse, non licere sibi ea cuiquam eloqui. Licet vero haec sententia per se nihil incommodi habeat, nec nostrae de argumento verborum sententiae parte tertia explicandae officiat, melius

melius tamen videtur, duò hæc saltim aliquo modo et quidem, id quod nobis maxime placet, ita distinguere, vt *αγγελου* hic sit *adhuc indictum*. siue tale, quod vel nemini antea præter Paulum dictum fuit, vel quod Paulus adhuc nemini dixerat. Restantiam adhuc verba *α εν εξον ανθρωπω λαλησαι*. De verborum horum sententia rursus dissentiunt interpretes, vt vel ex supra dictis iam apparet. Το εν εξον significat id fere quod non licet, aut per leges aut per alias causas, etiamsi facultatem quis habeat illud faciendi. Hæc quidem notio in scriptis N. T. vel vnica, vt nonnullis placet, vel saltim frequentissima ac maxime trita est. Interim nolimus plane negare vocabulum *εν εξον* etiam in iis rebus poni, quæ ideo non licet aut datum est facere, quia facultas deficit. Nos interim non videmus, cur vltatiorem notionem non debeamus retinere, quæ, si cetera sint paria, ex omnium consensione reliquis merito præstat. Ex nostra igitur interpretatione, vt omnia in summam colligamus, sententia apostoli hæc erit: *audiuit* (homo ille) *verba adhuc non dicta*, (i. e. talia quæ aut Deus nemini dixit, aut quæ audiens adhuc nemini dixit,) *quæ etiam in posterum bonis iustisque de causis homini dicere non licet*. Obseruandum etiam porro est, vocabulum *ανθρωπω* in verbis *α εν εξον ανθρωπω λαλησαι*, coniungi posse aut cum verbis antecedentibus *α εν εξον*, aut cum sequente verbo *λαλησαι*. Si illud placeat, sententia verborum ex VITRINGÆ interpretatione hæc erit: *audiui verba αγγελου, quæ nec mihi nec ulli alii homini, si simili a Christo donatus sit gratia, licet euulgare*. Si vero hoc præferatur, verba hanc sententiam habebunt, *non licet verba illa, mortalium cuiquam eloqui*. Ad rem ipsam non multum interest, vtram interpretationem eligas; viraque enim tandem eodem redit. Sed hæc nondum sunt omnia, quæ de hoc effato apostoli dicenda nobisque adhuc expedienda sunt. Fuerunt enim inter interpretes, qui verba hæc, ad loquentem in caelo, non ad audientem Paulum, referre voluerunt in hanc sententiam: *verba a me in paradiso audita ita fuerunt comparata, vt homini ea loqui non licuerit, atque adeo a Deo tantum pronuntiari oportuerit*. Ita IO. COCCÆIUS existimat, cuius sententia HERMANNO WITTSIO

F

Mise.

(Misc. S. L. I. c. 4. §. 12.) non valde displicet. Licet vero ingeniose satis haec excogitata sint, assentiri tamen illis non possumus. Simplicius enim sine dubio est, haec potius ad audientem Paulum, quam ad dicentem referri: vt taceamus difficultates in re ipsa occurrentes, quas exponit VITRINGA (l. f. c. p. 764. seqq.) quamquam nos quidem interpretationem hanc concedere possumus, sine detrimento sententiae nostrae parte tertia exponendae.

§. XXVI.

Accedimus iam ad tertiam orationis apostolicae partem causas complexam, cur apostolus re tanta gloriari, multaue de illa disserere nolit. Exponit vero illas c. 5. 6. 7. quae ita se habent ad verbum expressa: *Pro tali gloriabor, pro me ipso vero non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis. Si enim vellem gloriari, non ero inspiens, veritatem enim dicerem. Parco vero; ne quis de me existimet, supra id quod videt in me, aut quod audit ex me. Et exsuperantia reuelationum ne extollar, data est mihi suder carne, angelus Satan, vt me colaphis caedat, ne extollar.* His verbis apostolus primo docet, quemadmodum his rebus certo modo gloriari quidem posset, cur vero id facturus non sit; deinde repetit id quo gloriaturus sit; ac denique grauissimam calamitatem occasione reuelationum eximiarum sibi illatam commemorat. Primo ergo docet, quemadmodum rebus his, certo quidem modo, gloriari posset, cur vero id facturus non sit. Agit id commate 5 et 6. ita tamen, vt id simul interponat, quo genere rerum potius, necessitate postulante, gloriaturus sit etiam in posterum. Videamus ipsa verba. *Pro tali*, inquit apostolus, *gloriabor.* Το τούτου vel neutrum esse potest, vel masculinum; nec multum interest, in vtram sententiam accipias. Commodius tamen videtur pro masculino haberi, quoniam in superioribus vocabulum τούτους, et quidem pariter cum articulo, ita vsurpatum est. Quod si placeat, sententia verborum haec erit: *pro tali* (scilicet homine qui singularia plane in caelo tertio ac paradiso expertus sit,) *gloriabor.* Καυχισσομαι vero hoc loco non tam id, quod re vera pluribus facturus sit, significat, quam id quod certo modo ac salua veritate

rate facere posset. Id quod apparet ex c. 6. primam partem huius commatis aperte declarante. Verba itaque hanc interpretationem habebunt: *talem me esse gloriari, id est, pluribus dicere possem ac disertius, si per alia aut placeret aut liceat.* Germanice non incommode ita verteris: *für einen solchen könnte ich mich rühmen.* Si vero neutro genere accipere malis, res eodem redibit, ac sententia erit: *de tali ac tanta re gloriari possem, sed consultius videtur orationem de gloriosis praecidere.* Pergit apostolus, *pro me vero ipso non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.* Quibus verbis indicat, quo potius rerum genere, quantum opus sit, gloriari velit; *pro me vero, inquam, non gloriabor &c.* Verba *pro me vero*, commode ita intelligi possunt, ut sententia sit: *pro me vero, id est, ad meam ipsius vero utilitatem.* Tres enim saepe hanc vim habet, ut in notissimo illo loco Paulino (Rom. VIII, 31.) *Deus pro nobis, quis contra nos?* et alio loco huius epistolae (Cap. VII, 14.) apostolus, *si quid ipsi, inquit, gloriatus sum vree υμων, pro vobis, si e. ad laudem commendationemque vestram, bene scilicet de vobis pollicendo, non sum pudore confusus.* Significat ergo apostolus, sibi ipsi magis conducibile esse, infirmitatibus potius quam aliis rebus gloriari. Causae vero illius rei sunt in promptu: erat scilicet in eo minus elationis animi periculum, atque adeo incensus etiam angeli Satan minus extimescendus, minor etiam invidia obtrectatorum, minor denique admiratio amicorum, quae facile modum excedit et efficit, ut ministris nimium, Domino parum tribuat. Immo respicit apostolus sine dubio ipsum Dominum effatum, vtilius ipsi esse adfirmantis, si diutius sensum infirmitatis haberet; ex quo recte conficiebat apostolus, melius quoque sibi esse de hoc rerum genere maxime cogitare ac loqui. *Gloriari vero hic idem est ac disertius, copiose, libenter de re aliqua cogitare et loqui: id quod facere solent homines gloriosi qui omnes occasiones libenter amplectuntur, de rebus suis gestis atque de iis quae magnifica videntur mortalibus, disserendi; contra vero in iis gloriam ponere adeo non solent, quae Paulus in infirmitatibus ponit, quaeque Christi et euangelii causa perferrebat, ut potius illorum eos pudeat.* Quia vero praeus ac perier-

fus ille pudor multos mortalium aut plane a Christo vere recipi-
 endo et imitando deterret, aut rursus ab illo reuocat; hinc gra-
 uissima Domini effata ea de re exstant; *quem mei*, inquentis,
ac sermonum meorum pudet, *illius quoque filium hominis pudebit illa*
die. (Marci VIII, 38. cf. 2. Tim. I, 8. 16.) Id vero quo gloriari
 malebat apostolus, infirmitates appellat, *non gloriabor*, inquiens,
nisi in infirmitatibus meis. Frequentat apostolus vocabulum hoc
 in vltima huius epistolae parte; sumit vero sine dubio ex ipsius
 Domini oratione, *virtus mea*, inquentis, *in infirmitate perficitur.*
 Dubium vero esse non potest, quid apostolo infirmitatum nomi-
 ne veniat: omnis scilicet generis calamitates in Christo sequendo,
 tuendo et nuntiando incurrentes. Quae nomen hoc ideo satis
 commode gerunt; primo quia carnem et hominem exteriorem,
 vt apostolus alibi loquitur, (Cap. III, 16.) variis modis affligunt
 ac debilitant, immo animum quoque sollicitant, eo tamen cum
 fructu, vt mala et vitiosa in animo magis magisque corrigantur,
 contra vero gratiae bona ac munera augeantur ac confirmantur;
 si modo ex Dei praescripto, in huiusmodi calamitatibus susci-
 piendis ac perferendis, homines recte se gerant. Hinc apostolus
 vtrumque alibi complectitur, (Cap. III, 16.) *propterea non sagescimus*,
inquiens, sed si vel maxime exterior homo corrumpitur, interior ta-
men renouatur in dies. Ac Petrus simili modo cohortatur, (1 Ep.
 III, 1.) *cum igitur Christus*, inquiens, *passus est pro nobis carne,*
etiam vos armamini eadem cogitatione, quod qui passus est in carne
immunitatem nactus est a peccato. Valet sane etiam de veris Chri-
 sti assecclis, quod longissimo vsu tritum est, hominum prudent-
 tum enuntiatum, mortales, saltem plerosque, aduersam melius quam
 secundam fortunam ferre posse. Deinde infirmitates quoque hu-
 iusmodi calamitates commode appellantur, quia hominem sta-
 rus sui infirmi ac debilis in hac vita admonent, cumque non so-
 lum scire sed etiam sentire cogunt, quod per se nihil sit, sed
 quod omnia a Deo veniant. Id quod facile obliuiscuntur mor-
 tales, vel saltem animum non tantum in eo defigunt, quantum
 necesse est, si omnia prospere succedunt, atque ex sententia flu-
 unt. Imbecillitatis vero suae rebus ipsis admoniti ardentius in-
 dulgen-

dulgentiam Dei implorant, sentientes quam illa carere nequeant. Tum eiusmodi confessiones et gemitus Davidici (Ps. XVIII, 2.) non solum ex ore exeunt, sed ex intimo animo exprimuntur. Deregunt nobis praeterea calamitates vitia in animo adhuc haerentia, ut cognoscamus melius quae adhuc desunt, et quam imbecilla adhuc sint quae habemus. In secunda enim fortuna vitia facile crescunt, sed nos fugiunt; bona contra facile imminuuntur, dum vel maxime videntur augeri.

§. XXVII.

Progredimur nunc ad comma 6. ita se habens: *nam si vellem gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicerem: parco vero, ne quis de me existimet super id quod videt me, aut quod audit ex me.* Duo vero continet hoc incisum: prima scilicet parte docet apostolus, cur gloriari posset revelatione adeo sublimi; altera vero novam causam subiungit, cur id facere nolit. Illud apostolus agit his verbis: *nam si vellem gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicerem.* Cohaeret hoc enuntiatum maxime cum verbis prioribus commatis superioris, *pro tali gloriari possem*, hoc modo: *pro tali gloriari possem; nam si placeret id facere, non ero insipiens etc.* Adhuc vero haec apostolus ut ostendat, se non plane prohiberi, quo minus plura adhuc et clariora de illa singulari revelatione enuntiaret. Licet enim supra dixerit: *audivisse se aegreta enuntata, et quae non liceat homini loqui;* nequam tamen ex eo sequitur, non licuisse apostolo plura de illa revelatione enuntiare, quam re vera enuntiauit; cum illa sine dubio plura complexa sit, quam aegreta illa enuntata quae audiuerat, quae utrum aperire voluerit nec ne, in ipsius potestate positum esse potuit. Sequuntur iam verba, *non ero insipiens.* Indicat his verbis Paulus, se, si gloriari vellet ea re, per se nihil absurdi aut improbi in eo facturum esse: cuius effati causam subiicit, scribens: *veritatem enim dicerem.* Primo ergo adfirmat, se iure insipientem existimari idcirco non posse, si gloriari vellet, idque primo eam ob causam, quoniam res per se magna atque ex omnium sententia singularis erat, ut dici non posset, esse illam copiosiori oratione indignam; deinde etiam propterea, quoniam veritatem rei plane exploratam

habeat, atque idcirco certissime sciat, se nihil falsi aut saltim incerti pro vero ac certo adfirmaturum. Consulto enim et scientem falsum de se pro vero, aut incertum pro certo dicere, nunquam non inspiens atque improbum est. Cuius vero rei exprobrationem se plane vitaturum Paulus certum habebat. In altera incisi parte apostolus nouam causam subiungit, cur id quod falsa et veritate et religione facere posset, facere tamen nolit. *Parce vero*, inquit, *ne quis de me existimet etc.* Parco vero i. e. parce haec tracto, et non tam edisserere quam modo tangere malo. Causa vero in eo posita est, *ne quis de me existimet, super id quod videt me etc.* Clarius itaque de reuelatione sibi facta loqui etiam idcirco nolebat apostolus, vt nimiam aliorum admirationem caueret. Ex quo verisimile fit, apostolum talia audiuisse ac forte etiam vidisse in raptu illo, quae ad ipsius commendationem maxime pertinebant. Hoc enim si ponas, omnia longe planissima erunt. Nam si tantum res alias vel maxime gloriosas ac magnificas, ad se tamen non pertinentes audiisset aut vidisset; tum non quidem nullum nimiae et admirationis alienae et elationis animi fuisset periculum; nec tamen apostolus notiones de se apud homines in terra, ex iis informari, quae ipse ad se pertinentia viderat atque audierat ex Domino in caelo. Sententia ergo erit: *volo de me, animo meo, rebus meis et gratia apud Dominum existimari non ex iis quae mihi in caelo sunt visa, aut de me ex alio ibi audita; verum ex iis quae homines in me aut ipsi cernunt, aut ex me ipso de me ac rebus meis audiunt.* Quod si placeat, id quod Paulus ad se pertinens viderat in caelo, opponetur illi, quod alii videbant in ipso in terra: ac pari ratione id quod audierat de se ex alio in caelo vel paradiso, illi, quod homines in terra audiebant ex ipso. Elucet ergo ex his singularis animi modestia ac submissio, qua apostolus commotus malebat parum sibi ab aliis tribui quam nimium; atque idcirco longe remotus erat ab illorum ratione, qui auide illa captant ac iactant, quae ad hominum opinionem de se augendam pertinere putant. Habemus itaque exemplum dignum omnino quod omnes veri Dei ministri imitentur, quos auram popularum

rem contemnere, suaque omnia non ad ostentationem, sed ad conscientiam, gloriam Domini, aliorumque salutem referre oportet; atque in tanta iudiciorum opinionumque humanarum varietate, id vnicè spectare, ut Domino satisfaciant, qui omnia alii quando in lucem proferet. Acciderat enim quoque Paulo, quod aliis fidelibus Dei seruis haud raro accidit, ut qui ab ipsis ad Christum primo sunt deducti, in principio ministris facile nimium, postea vero, primo impetu residente, parum tribuant: id quod ex Galatarum exemplo luculenter apparet. (Gal. III.) Vtrumque vero, nimia scilicet admiratio et contentus causae Christi nocent; quamobrem apostolus etiam vtrique malo, et in hac epistola et alibi, obuiam ire conatur. Ea vero quae cernebant Corinthii in apostolo, et ex quibus facile iudicium de vero ac summo illius apostolatu, de veritate euangelii, atque etiam de sinceritate animi facere poterant, erant miracula ab ipso effecta, totaque secta vitae quam sequebatur, eiusque perpetuitas atque aequabilitas. Id vero quod audierant ex ipso homines in terra, erat maxime euangelium ipsum, quod nuntiabat, ac praeterea etiam illud, quod cum de ratione tota, tum etiam de successu laboris ac muneris sui, necessitate ita exigente, interdum dicere cogebatur. Quae omnia ita comparata erant, ut omnibus satisfacere possent, iis tantum exceptis, quibus aut nihil probatur, nisi quod ipsi faciunt, aut qui inuident, atque ex aliena inuidia crescere cupiunt; cuius indolis pseud-apostoli erant, qui nec ipsi boni viri fieri volebant, nec alios ferre poterant, qui ipsis meliores ac maiores erant.

§. XXVIII.

Accedimus iam ad commemorationem grauissimae calamitatis, occasione tam eximiae reuelationis apostolo allatae, commate 7 comprehensam; cuius verba ita se habent: *et exsuperantia reuelationum ne extollar, data mihi est sudet carne, angelus Satan, ut me colaphis caedat, ne extollar.* Primo apostolus his verbis causam exponit, cur tanto malo sit affectus; deinde vero malum ipsum explanat. Causam his verbis demonstrat, *et exsuperantia reuelationum ne extollar.* Circa quae verba id primo

mo obseruamus, apostolum iis periculum exponere, cui obiectus manebat ipse, etiamsi nemo mortalium aliquid de verbis illis *αγγελοῖς* audierat. Ne alii illa cognoscentes, nimia illum admiratione afficerent, caussamque se instandi adferre possent, cauere poterat ipse rem tacendo; illud vero huiusmodi silentio cauere nondum plane poterat, quo minus animus in tantam rem intuens, sua ipsius cupiditate ad instandum se impelleretur. Huic ergo periculo alio modo occursum esse narrat; et vt malum illud atrocissimum narrare posset, quod in infirmitatum genere quo gloriari volebat, vel principem locum obtinet, ideo coactus fuerat rem singularem generatim tangere, de qua aliqui forte plane tacuisset, vt nos supra iam monere meminimus. Iam verba ipsa videamus. *Et exsuperantia reuelationum*, inquit, *ne extollar etc.* Plurium reuelationum facit mentionem, nec multum interest, vtrum id ad vnicam hanc plane singularem referas, an ad reliquas omnes; quoniam apostolo, vt supra iam monuimus, plures contigerunt. Si hoc placeat, certum tamen est apostolum nihilominus vel maxime hanc dicere, de qua verba fecit, quippe quae reliquis omnibus longe praestabat: si vero illud, mentio plurium reuelationum offendere non debet, quoniam raptus ille plura comprehendit, quae apostolo patefacta sunt. Ex quo apparet non adeo multum referre, vtrum hoc vel illud eligatur. Indicatur vero his verbis omnino aliquid plane singulare, communem modum sortemque mortalium acuum adhuc in terris agentium, excedens fuisse, quod apostolo patefactum est; quoniam *ὑπερβαλὼν* ea in re fuisse adfirmat. Dere ipsa vero siue argumento exsuperantiae reuelationum nihil iam adiungimus, ne ea praecipiamus, quae in tertia totius orationis nostrae parte pluribus persequi oportet. Progredimur, itaque ad verba *ne extollar*. Primo itaque ex his verbis clare apparet, periculum elationis adhuc in Paulo fuisse, cui graui fortisque medicina occurrendum erat; vt vel sollicitatio omnis ad animi elationem plane praecideretur, vel orta in prima quasi herba eo facilius et minori cum certamine ac difficultate supprimeretur. Vtramque enim sine dubio vtilitatem grauis ista calamitas apostolo praestitit; primo hanc, vt eo parcius

οὐκ ἔτι

parcius de re adeo singulari cogitaret, vel si cogitaret, ea tamen propter indignitatis viuendam conscientiam, non ad efferendum se, sed ad deprimendum vteretur; deinde vero illum ex acerbissimo maſi illius sensu fructum quoque cepit, vt eo celerius, fortius, ac facilius primos etiam superbiae motus, inuito ipſo atque indignante ortos comprimeret, ne ex ſcintilla neglecta graue incendium oriretur. Deinde id quoque notari meretur omnino, quod apostolus periculum elationis ipſe candide fatetur, atque eo ipſo docet, quam remotus fuerit ab illorum opinione, qui ſibi et aliis perſuadere volunt, vere renatos ad illum perfectionis gradum peruenire, vt radix vitiorum plane ſublata, atque ideo periculum peccandi ex ipſis ortum extimeſcendum non ſit. Paulus ſane, qui ſine dubio magnos proceſſus in renouationis negotio fecerat, et plurimos alios magno interuallo poſt ſe reliquerat, aliud hac conſeſſione docet; idque et ſua, et aliorum cauſa. Sua cauſa, vt omnibus conſtaret, ſe ſibi met ipſi talia non tribuere; aliorum vero cauſa, vt et illi monerentur, ne tale quid temere de ſe ipſi exiſtimarent. Sicuti enim nihil grauius, vilius et magis neceſſarium atque in Sacris Litteris commendatum eſt, quam perpetua et ſumma contentio procedendi in Chriſtianismo: ita nihil pernicioſius eſt vtraque opinione; cum homines aut tantam contentionem neceſſariam non eſſe, quam vox Dei poſtulat, aut longius ſe iam proceſſiſſe autumant, quam re vera proceſſerunt. Vtraque enim opinio ſocordiam et ſecuritatē alit, diuerſo licet modo; atque ideo illos, qui alterutra tenentur, in perniciem praecipitat. Illud ergo tutiſſimum non minus quam voluntari Dei conuenientiſſimum eſt, vt fideles agnoſcant ac conſiteantur, ſe adhuc ſollicitari poſſe. Haec enim perſuaſio homines cautos facit, ne ab hoſtibus negligentes et ſecuri opprimantur. Deus tum etiam vt Ioannes ait: (1. ep. I, 9.) *ſidelis eſt et iuſtus, vt delicta condonet, nosque magis magisque vitis liberet.* Magnum quoque ſolacium bonae ac piaſ mentes ex his apoſtoli verbis percipere poſſunt. Apparet enim ex iis, ac deinde etiam ipſius Domini reſponſo ad preces Pauli egregie confirmatur, omnes calamitates a Deo aut allatas, aut permiſſas nihil ipſis nocere, nec de veris illorum vilitatibus

tatibus quidquam detrahere, licet dum sentiuntur, haud raro ita videatur; sed potius emolumento esse, atque illud ipsum iuuare, quod sibi propositum habent, ut scilicet vitia adhuc inhaerentia non solum reprimantur, sed primae quoque illorum quasi fibrae magis magisque coerceantur et eiiciantur, bona contra Spiritus S. munera in animum collata conferuentur atque augeantur. Nullum enim tempus est, quo melius cognoscit homo ac sentit, quantum adhuc pravae fiduciae in se ipso ac vi sua, et quam parum contra verae fiduciae in Deo ponat, quam illud quo adffigitur. Tum ergo discit sibi ac viribus suis diffidere, Deo contra atque illius dictis confidere. Et quidquid homo inter huiusmodi certamina discit, illud etiam perdiscit; illud etiam durable est, ac tandem dulcissimos fructus fert. Quae si in animo sint infixae, ac diligenter considerentur, eam quoque utilitatem adferunt, ut piaes mentes voluntati Dei se aequo animo permittant, nec indignationem apud se concitari aut inualefcere patiantur, si per varios casus ac per magna discrimina rerum in hac vita iactantur, id quippe exploratum habentes, fidem suam iis omnibus tanquam aurum igni spectari, tantoque maiora praemia se manere, quanto maiora propter Christum eiusque causam aequo animo pertulerunt.

§. XXVIII.

Accedimus vero nunc ad ipsam calamitatem explicandam, his verbis ab apostolo expressam: *data est mihi sudes carne, angelus Satan, ut me colaphis caedat, ne extollar.* Primo ergo dicit apostolus: *data mihi est sudes carne.* Quibus verbis generatim exprimere videtur cum grauitatem et acerbiteriam mali, tum etiam illius naturam. Prius inprimis verbis, *data est mihi sudes*, significat. Vocabulum * σκολοψ, ut iam dudum a Viris Doctissimis obserua-

* Veram notionem vocabuli σκολοψ multi Viri Docti, qui effatum hoc Paulinum tractarunt, ex scriptoribus profanis definire, atque ex eo loco difficili lumen adferre conati sunt. Egerunt id, praeter alios, IO. GODOFR. LAKEMACHERVS in *Disquis. Philol. de palo carni Paulo dato, in Bibl. Bremensi Cl. VI. Fasc. 4. §. 4. p. 640. seqq.* qui σκολοψα hic columnam dici existimat, cui flagris caedendi apud Iudaeos alligabantur. THEOD. HASAEVS in *Adnotationibus ad LAKEMACHERI Disquisitio-*

nem

obseruatum est, significat *sudem acutam*, cui nocentes aut affiguntur aut qua traiciuntur. Signat etiam furculum acutum carni infixum, qui grauissimos dolores excitare solet; vtrumque sane exquisitissimum ac doloris plenum supplicii genus esse oportet. Cum vero de huiusmodi supplicio proprie ab apostolo, et quidem saepius, sumto cogitari nequeat; ex eo satis apertum est, magnoque interpretum consensu confirmatur, Paulum his verbis non tam ipsum malum postea demum clarius expositum, quam illius acerbiter doloresque ex eius sensu perceptos notare velle, vt sententia sit: se dolore mali illius exquisitissimo perinde excruciarī, atque ii solent, quibus caro et cutis acuta huiusmodi fude aut traicitur aut pungitur. Dum vero ait, *datam* sibi esse *sudem* illam, nec tamen eum appellat qui dederit, lectoribus existimandum relinquit, quid cuique ea in re tribuendum sit. Proprie scilicet *sudem* illam quasi infixerat aduersarius ille grauissimus, quem statim nominat, cuius consilia quoque in vexando Paulo sine dubio pessima atque ad perniciem illius spectantia erant. Interim tamen partes quoque aliquae ipsius Domini erant, in permittendis scilicet iis, quae hostis ille apostolo inferrebat. Sine illius enim voluntate permittente, Paulo capillus non excidere,

G 2

multo

nem modo laudatam, l. c. p. 648. seqq. PETRVS non SARN in *Obseru. noua de angelo Satan colaphizante Paulum*, in *Bibl. Brem. Cl. VII. Fasc. 3. §. 2. p. 553.* D. GEORG. LYDOV. OEDERS *Animadu. S. N. T. §. 16. p. 24. seq. 10. MARCVS in Exercit. Bibl. ad Sel. Loc. V. et N. T. P. II. Exercit. XXXXII §. 2. p. 895.* Non diffitemur, duriora et nimis longe petita nobis ex parte ea videri, quae de notione vocabuli apud scriptores profanos a Viris Doctis ad hunc locum illustrandum in medium proferuntur. Cum enim vocabulum apud LXX interpretes legatur, et furculum siue spinam carni infixam significet; nobis verisimillimum videtur, Paulum vocabulum hoc in eandem sententiam accepisse. Sic quoque AVGVSTINVS CALMETVS in *Comment. Bibl. ad h. l. p. 288.* *σκόλοσ spinam*, inquit, *significat, micronem, aculeum; proprie minutissimas spinarum cuspides, vel eas assulas, quae carnem ingrediuntur, et quae ibi grauissimos dolores generant. Quidam hoc de flagello intelligunt, alii de paxillo aut vallo in acumen castro, de iude; sed haerere possumus priori, quam dedimus explicationi.* Patrum aliorumque sententias cum de vera vocabuli notione, tum de re ipsa, collectas exhibet quoque IO. CASP. SVICERVS *Thef. Eccl. P. II, p. 974. seq.*

multo minus tantum malum accidere potuisset. Hinc etiam malo illo liberari se cupiens, a Domino illud precibus efflagitare instituit. Quando vero malum illud inceperit, apostolus quidem non diserte significat; videtur tamen ipsam reuelationem, si non confestim, non tamen ex longo admodum intervallo infectum esse. Verba enim apostoli totiusque orationis cohaerentia, si hanc sententiam non persuadent, suadent saltem aut permittunt: quae praeterea etiam rei ipsi valde apta est. Primo enim tempore, quo animus apostoli nouitate atque insolentia rei, recentique illius sensu maxime permotus erat, facilius quoque sollicitatio ad elationem existeret, cui proinde primo quoque tempore a Domino occursum esse videtur. Adiungit etiam vocabulum *mibi*: data est, inquit, *mibi*; quod non plane redundare sed *datius commodi*, ut loqui amant, esse videtur, ut apostolus significet, accidere id sibi cum magno emolumento suo, seque id satis expertum esse, quam bene conducat sibi fides illa, ad animi elationem reprimendam. Adiungit vero quoque apostolus vocabulum *σαρκι* s. *carne*, quo generatim naturam mali illius significare ac docere videtur, ad carnem proximam et maxime pertinuisse malum illud, doloremque ex eo perceptum; licet minime negemus, animum quoque apostoli eo fuisse adfectum. Corporis enim mala et dolores animum quoque afficiunt. Simplicissima nobis haec sententia videtur, quoniam verbis apostoli conuenientissima sine dubio est. *Σαρκι* enim in hac oratione non satis commode prauitatem adhuc inhaerentem significat: (nec enim consilium apostoli, nec verba huic interpretationi hoc quidem in loco fauent) id quod parte tertia disputationis nostrae docebitur. In praesenti hoc tantummodo monemus, vocabulum *σαρκι*, si proprie peruersitatem reliquam notat, apud Paulum maxime, opponi fere spiritui, siue habitui animi nouo ac spiritali in regeneratione effecto. Vel si etiam interdum solum ponatur, ex cohaerentia tamen et sine totius orationis tum perspicuum est, vitium in natura adhuc inhaerens illo significari. In hac vero oratione neutrum horum locum habet. *Σαρκι* ergo hic quidem, ut nobis videtur, corpus significat; inquam sententiam apostolus

apostolus, inprimis de calamitatibus loquens, vocabulum in hac ipsa epistola accipit. Apparet id inprimis ex Capite III, 10. 11. ubi vocabula *σωμα* et *συνα* aperte permutantur. (cf. 1 Pet. III, 1.) *Σαου* ergo commodissime significabit hic illam ipsam Pauli partem ad quam fudes illa proxime pertinuit, quamque afflixit. Vnum adhuc addere placet. In scriptis scilicet V. T. varii exstant loci, qui magnam orationis similitudinem cum effato hoc Paulino habent. Sic. v. g. Moses Dei nomine Israelitis damna praedicens ex relictis ac toleratis Cananaeis extimescenda (Num. XXXIII, 55.) *Si non expelletis*, inquit, *incolas terrae huius a facie vestra, erunt vobis ii, quos reliquos feceritis instar spinarum in oculis vestris, et aculeorum in lateribus vestris, et infestabunt vos in terra quam incolitis.* Apud Ezechielm vero (Cap. XXVIII, 24.) haec leguntur: *et non erit amplius domui Israelis aculeus pungens, et spina dolores adferens ex omnibus circumiacentibus.* Quibuscum adhuc conferri meretur, quod (Cap. XXVIII, 6. 7.) occurrit: *Et cognoscent omnes incolae Aegypti, quod ego Dominus: propterea quod fuerunt baculus arundinis domui Israelis: quando prebendebant te manu, frangebaris ac diffundebas ipsi rotum latus; et quando innitebatur in te, frangebaris etc.* Ex omnibus his locis perspicuum est, dolorem atrocem atque exquisitum comparari dolori, quam spina vel alia res acuta corpori infixam adfert. Posset quidem alicui ex comparatione horum locorum in mentem venire, apostolum vocabulo *σαου* non vt supra statuimus, alteram sui partem dicere, nec proinde id, quod nos putamus, significare voluisse, malum scilicet illud ac dolorem ad corpus proxime pertinuisse; sed id tantummodo indicare velle, dolorem animo adlatum tam atrocem esse, vt dolori per infixam sudem in corpore excitato comparari possit. At vero in locis modo allegatis ipsa ratio docet, verba improprie esse accipienda; nostri vero loci alia ratio est, quippe in quo nullum huiusmodi comparationis vestigium aut in verbis, aut in rebus inpressum apparet; nisi id iam pro certo ac probato sumas, apostolum proxime de malo aliquo animi loqui; quod tamen demum probandum est. Hac vero de re in tertia disputationis nostrae parte ex instituto disquirendum erit.

Mancat

Maneat ergo, si verba ipsa ex se ac propria maxime significacione spectemus, simplicissimum esse, si dicamus, apostolum vocabulo *Satan* significare, corpus suum proxime ac maxime sude illa fuisse grauitur vexatum.

§. XXX.

Pergit vero apostolus malumque generatim descriptum iam distinctius explicat: *angelus Satan*, inquit, *ut colaphis me caedat*. * Quod ad illum attinet qui affligebat apostolum, appellatur ille *angelus Satan*; quae verba, pro maxima sententiarum varietate et discrepantia de rei ipsius natura, varie quoque explicantur. Nos accuratiorem ea de re disputationem tertiae parti reseruaturi, in praesenti modo vocabula ipsa, vsitatamque illorum potestatem expendemus. Queritur ergo primo loco de vocabulo *Satan* praesertim, in quam sententiam hic accipiendum sit. Paulus alias in scriptis suis dicere solet *Satanas*, quod vocabulum per casus flectitur; *Satan* vero ut *σατανας* etiam in LXX. interpretibus rarissime legitur. Cum itaque apostolus hic ab vsitato sibi loquendi more aliquantum recedat, eo difficilius coniectura de vera illius sententia fit. Vocabulum *Satanas* alioquin in Sacris Litteris principem malorum angelorum signat, qui hoc nomine appellari solet, quoniam quam maxime Deo, consiliis ac causis Dei aduersatur, infestumque animum quouis modo prodit; angelosque sibi addictos ad eundem furorem concitat. Dicitur etiam frequenter *diabolus*, quod nomen tamen hominibus quoque interdum imponitur, Satanae inprimis voluntati abutendos se permittentibus, ipsique valde similibus. Sic v. g. Seruator de Iuda proditore conquerens, *nonne vos duodecim*, inquit, *elegi, vnus*

* Quod ad coniunctionem verborum, *datus est mihi furculus carne, angelus Satan*, attinet, trifariam illa coniungi possunt obseruante IO. MARCIO *Exercit supra laudata* p. 895. vel, ut *angelus Satan* per appositionem cohaereat cum furculo, quamobrem BEZA suppleuit *tanempe*; vel, ut *angelus Satan* sit nominatiuus regens verbum *δοδην*, hoc sensu: *ille datus est mihi furculus, aut in furculum*; vel, ut *angelus Satan* in sensu sequatur post *me*, et vnice regat verbum sequens *καταβληθη* hoc modo: *ut angelus Satan me colaphizeret*. Nobis prima coniungendi ratio omnium simplicissima, ac proinde reliquis anteposenda videtur.

vnus vero ex vobis diabolus est? (Io. VI, 70.) Immo Dominus Petrum propter intempestiuam clementiam grauius increpaturus, *abi post me*, inquit, *Satana*. (Matth. XVI, 23.) Satanas quidem concitauerat hostes Iesu ad caedem illius, consiliorum diuinorum ignaros; Iesus vero ipse illorum bene gnarus, illum ex hominibus Satanam s. aduersarium iudicat, qui bono quidem studio et animo, sed nullo iudicio ipsum a morte perferenda reuocare volebat. Simili modo Paulus illis repugnare cogebatur, qui periculi mortisque impendentis metu, ipsum a persequendo itinere Hierosolymitano reuocare volebant. (Act. XX, 12. 13.) Qui tamen multo lenius id faciebat, et quidem iure. Iesus enim discipulum Dominus, Paulus modo Domini seruus, discipulorum autem modo condiscipulus erat; in Pauli vita longiore quidem multa, in Christi vero morte piaculari omnia sita erant. Accedebat praeterea immodestior Petri loquendi agendique ratio, verecundiae discipulum decentis fines transiens, quae seueriori reprehensione coercenda erat; cum Dominus alias discipulis modestius ipsum ab itinere Hierosolymitano reuocantibus longe clementius responderit. (cf. Io. XI, 7. seq.) Sed redeamus ad institutum. Disputatur igitur, quomodo vocabulum *Satan* hoc loco accipiendum sit; redit vero haec disputatio ad duas maxime quaestiones. Primo scilicet quaeritur, vtrum vocabulum *Satan* nominis proprii hic an appellatiui vim habeat? deinde vtrum in nominandi an gignendi casu accipi debeat? Quod ad primum attinet, vtraque sententia suos patronos habet. Si nomen proprium status vocabulum *Satan*; commodissime significabitur angelus siue emissarius a Satana principe malorum angelorum in Paulum concitatus. Si vero nominis appellatiui loco habeatur; generatim ille qui Paulum vexabat, angelus aduersarius siue infestus appellabitur, quicumque etiam alioquin ille fuerit; qua de re in posterum erit dicendi locus. Nos illorum sententiam anteponimus, qui vocabulo *Satan* hoc loco vim nominis appellatiui tribuunt, et quidem eam ob causam, quia apostolus reliquis in locis scriptorum suorum, vbi *Satanae* siue principis malorum angelorum mentionem facit, semper illum vocabulo *Satanas* appellat;

lat; a qua consuetudine loquendi cum hic recedat, cogitationes nostras eo videtur deducere, ut aliam notionem sub vocabulum *Satan* subiciamus. Quod si obicias, apostolum si vocabulum *Satan* appellatiue voluisset accipi, nomine potius graeco appellatiuo, idem quod ebraeum *Satan* sonante vsurum fuisse; illud sane tanti non est, ut nos de sententia deducat. Nam primo, apostolus alibi quoque verbis ebraicis utitur, ubi graecis uti potuisset, ad Corinthios scribens (1 Ep. XVI, 22.) *Si quis non amat Dominum Iesum Christum, sit anathema Maranatha.* Cur itaque difficile ad credendum videretur, Paulum in altera ad Corinthios epistola simile quid fecisse. Deinde potuit apostolus verbum ebraicum maluisse quam graecum in hac oratione ponere, ut per illud tamen *Satan*ae siue principis malorum angelorum nos admoneret, idque nobis eo significaret: fuisse aduersarium illum, non tam ex hominum quam ex illorum numero, qui *Satan*ae sunt subiecti. Qua de re pariter in tertia disputationis parte ex instituto dicemus. Interim si quis notionem vocabuli *Satan* propriam etiam hic praestare existimet, per nos nostramque de aduersario ipso sententiam licebit; ad quam nihil interest, utrum nomen *Satan* hoc vel illo modo interpreteris.

§. XXXI.

Deinde illud adhuc disceptandum venit: utrum vocabulum *Satan* in nominandi an gignendi casu sit accipiendum. Ad nostram sententiam rursus nihil interest, utrum eligatur. Quamobrem mediū quasi ac liberi sine partium studio inquirere possumus, quid ratio verborum maxime suadere videatur. Si *Satan* in gignendi casu accipias, sententia commodissime haec erit: angelum fuisse a Satana immissum. Cui vero sententiae illud repugnat, quod supra de vocabulo *Satan* in medium protulimus. Anteponenda ergo videtur illa sententia, quae *Satan* in nominandi casu accipit. Verum etiam si hoc fiat, res tamen nondum plane confecta est; quoniam ne sic quidem de vera verborum sententia adhuc satis constat. Possunt enim verba etiam tum duplici modo intelligi, ut vel *angelus aduersarius* sit *Satan*ae ipse uerba *εξ ουρας* dictus, vel alius quidam, siue spiritus malus, siue homo.

Nobis

Nobis posterius videtur verifimilius, idque eam ob causſam, quoniam princeps ille malorum Spirituum *Satanæ* nomine ſignari ſolitus, nunquam in ſcriptis N. T. quantum nos meminimus, *angelus* ſimpliciter appellatur. *Diabolus* nunquam dicitur *angelus*, ſed *habet ſuos angelos*, recte ſcribit Ven. BENGELIUS in *Gnom. ad h. l.* (cf. Apoc. XII, 7. ſeqq.) *Angelus Satan* itaque, vt ſummam quaſi ex adhuc diſputatis conficiamus, nihil aliud eſt quam *angelus* valde infeſtus, de quo forte ipſi Paulo dubium fuit, vtrum ipſe *Satanas* κατ' ἐξοχῆν ita dictus fuerit, an alius ex grege illius minime vero gregarius, ſed ſaevitia ac nocendi facultate ad *Satanam* proxime accedens. Sed conſiderandum nunc quoque eſt vocabulum *angelus*, de cuius notione in hac quidem apoſtoli oratione ruruſſ diſſentire interpretes, non eſt quod miremur; cum de re ipſa tantopere inter ſe litigent: id quod quemlibet illorum notionem vocabuli ad eam ſententiam accommodare cogit, quae ipſi ſemel probata eſt. Vt vero ſtatim et breuiter noſtras cogitationes aperiamus, id pro certo ac conſeſſo ponimus, vocabulum *αγγελος* et *αγγελος*, vſitatiffime in Sacris Litteris ſpiritus illos ſolitarios ſignificare, qui inter naturas creatas ratione praeditas principem locum tenent, quorumque agmen aliquod ingens, ſub auſpicijs vnus alicuius, in prima mundi aetate a Deo deſecit, ac poſt hominum deſeſſione, magnam quoque poteſtatem, per Chriſtum tamen valde fraſſam et imminutam, in humanum genus natum eſt. Hanc ergo notionem vſitatiffimam, ac ſine dubio principem, tam diu retinere aequum eſt, quam diu non adſunt rationes contrariae ita comparatae, vt non tam ſuaſeant, quam cogant illam relinquere. Nos vero hoc quidem in loco huiusmodi rationes non plus videmus, quam in loco illo altero prioris epiſtolaе, (Cap. XI, 10.) vbi apoſtulus, mulieres in publico maxime eccleſiae conuentu, vult poteſtatem ſeu tegumentum in capite habere propter *angelos*. Quantopere vocabulum *αγγελος* interpretes hic vexauerit, ac contra vexatum etiam ab ipſis fuerit; harum rerum vel mediocriter peritos fugere non poteſt. Noſtra tamen ſententia nihil ſimplicius eſt, quam illorum interpretatio, qui etiam ibi *angelos*, ſive bonos, ſive malos, ſive etiam vtroſque dici

H

putant;

putant; licet ad bonos, saltem quam maxime, oratio apostoli pertinere videatur. Maneat ergo, *angelum Satan* spiritum aliquem malum esse in Paulum incurrentem, de quo ceteroqui distinctus loqui aut noluit, aut non potuit.

§. XXXII.

Restat ut de verbis reliquis agamus, quibus apostolus malum ab angelo illo aduersario sibi illatum explicat: *ut me colaphis caedat*, inquit, *ne extollar*. Primo igitur Paulus ipsam calamitatem perferendam tradit; deinde causam illius rei iterato inculcat. Calamitas ipsa his verbis est expressa: *ut me colaphis caedat*. Dum apostolus dicit *ut me*, sententia eius haec inprimis est, incurere angelum illum factum in se, permittente tamen Deo, eo consilio ut sibi aegre faciat. Contumelia vero illa et iniuria in eo erat posita, quod colaphis caedebat. Sunt quidem inter interpretes, quibus non verisimile videtur, apostolum malum illud quodecunque, colaphorum nomine notatum, re ipsa expertum, sed solum metu illius territum fuisse. Verum sine dubio simplicius, verbisque conuenientius est, contrarium statuere. Si verbum *εδοθη* ad Dominum ipsum referre malis, in eam sententiam, in quam Deus in Sacris Litteris aliquid dare, vel facere dicitur, quod iustis ex causis non impedit, aut permittit; tum oratio apostoli hanc interpretationem habebit: datus, siue immissus est angelus Satan, et eo usque potestas illi mihi aegre facienti est concessa, ut etiam colaphis interdum me caedat. Quid vero sit colaphis caedere, siue qua in re malum ab angelo Satan illatum ponendum sit, apostolus pluribus non explicat. Quamobrem mirandum non est, tanta sententiarum quasi diuortia facta, ut *crux Pauli* non incommode a nonnullis *crux interpretum* appelletur. Nos rem ipsam in tertia disputationis parte disceptabimus. In praesenti duo modo generatim monemus. Primum est; durum admodum ac singulare plane esse oportuisse malum a Paulo perferendum, cum per se ac natura, tum etiam propter illum qui inferebat, quem nos spiritum aliquem malum fuisse contendimus. Merito enim illud apostolo grauius erat, quod ipsi, sine cuiusquam interuentu, ab ipso huiusmodi spiritu infligebatur, quam quod ab homini-

hominibus, ministeria licet sua diabolo praestantibus, proficiscatur. Quam durum vero fuerit apostolo mali illius perpeffio, ex eo quoque apparet, quod illud ter deprecari instituit. Insolitum enim illud alioquin apostolo fuit, qui aequo animo calamitates tolerabat. Si ergo recte concludimus; illud Domino imprimis graue ac durum fuisse, quod in cruciatu suo deprecari conabatur; non minus sane illud quoque de Paulo valebit, viro sanctissimo, et aduersis quoque rebus exercitato, experimentisque satis edocto. Si vero porro in causam inquiratur, cur malum illud etiam atque etiam deprecatus sit apostolus; nos quidem nihil certi, in re minus aperta, definire audemus, coniecturam tamen nostram proferemus in medium, quam etiam si quis non probet, non erit tamen, quod vt improbam damnet. Videmur videlicet ex Domini responso ad preces Pauli cum aliqua verisimilitudine conficere posse, quid apostolus inter cruciatus illos satanicos maxime sollicitum habuerit. Responsum enim Domini his verbis comprehensum est: *sufficit tibi gratia mea, virtus enim mea in infirmitate perfcitur.* Ex prima responsi huius parte perspicuum est, Dominum apostolo vel maxime gratiam suam, i. e. fauorem et indulgentiam confirmare, eoque animum illius adflictum erigere. Ex quo probabiliter coniecturam ducere licet, apostolus, propter mali, quo cruciabatur, insolentiam, interdum ea cogitatione sollicitatum fuisse, an forte propter erratum aliquod sibi non satis perspectum, Domini indulgentia singularis, ad quam se aliqui pertinuisse sciebat, erga se aliquantum imminuta sit? Quod si ponamus; responsum sane Domini conuenientissimum, atque ad occurrendum illi sollicitudini aptissimum erit. Idem enim est ac si diceret: *perfer modo, et obdura, dolor hic tibi proderit olim; saepe tulit lassus succus amarus opem.* Nec dubites etiam de meo in te fauore immutabili, etiam in singulari illa calamitate sibi constante: sufficiat ergo tibi scire, te in singulari apud me gratia esse. Solet autem piis mentibus omnino facile accidere; vt si singulari malo, quod vsu nondum sunt experti, adfiantur, facile in cogitationem incidant, signum illud esse, se apud Deum, si non in offensa, in minori saltim gratia esse quam olim. In Psalmis sane exem-

H 2

pla

pla huius rei sunt frequentissima. Immo ipsi Seruatori subtraetus suavis fauoris paterni sensus maiori dolori erat, quam reliqua omnia. Notabile etiam est exemplum Iobi; qui iniuriis sibi et alias nondum toleratis calamitatibus exercitatus, de fauore erga se Dei dubitare incipiebat, sibi que non nisi signa irae diuinæ videre videbatur. Amici vero illius, boni alioqui viri et cordati, ex iniustis malis illis conficere volebant, pietatem Iobi in vita antea facta tantopere celebratam atque insignem, simulatam modo et fucam fuisse. Quid ergo mirum, si Paulo simile quid accidit? Homo enim adhuc erat, in curlu quidem constitutus, sed nondum metam consequutus. Et forte etiam angelus ille Satan id sibi maxime propositum habuit, vt fiduciam indulgentiæ Domini apud apostolum minueret; id quod in ipso Domino tentauit, cui ex penuria, quam in solitudine perferebat, rerum omnium, dubium reddere volebat, esse ipsum filium Dei. Sicuti enim magnum causæ suæ præsidium in eo ponit, vt iis qui non sunt persuadeat, ipsos esse filios Dei, rem fallam pro certa venditans, quo minus fieri laborent, quod non sunt; ita in illos qui sunt, hoc telum illius est acerrimum, vt illis rem certam faciat incertam, vt negligant et desinant manere quod sunt. Cum ergo fides gratiam et fauorem Dei apprehendens, ac firmiter renens Satanæ maxime sit aduersa, immo victrix furorum illius; mirum non est, Satanam quoque illi maxime esse infensum, suumque impetum maxime in illam conuertere, omnibus occasionibus non solum arreptis, sed etiam vndique quaesitis, quibus fidem Domini in dubitationem apud fideles adducere, ac proinde fidem illorum erga Dominum si non labefactare, saltem sollicitare et exercere queat. Alterum quod de malo hoc generatim monemus, hoc est; quod scilicet non solum durum quid, verum etiam contumeliosum fuisse videtur. Colaphis enim caedere, et palma percutere, contumeliosum et ignominiosum vt hodie, ita etiam olim habebatur. Hinc serui, vilissimum et contemptissimum olim mortalium genus, colaphis caedebantur, vt etiam ex 1 Pet. II, 20. apparet; vbi apostolus, *quæ enim, inquit, laus est, si peccantes et ideo* *Κολαφισσομενοι. s. colaphis caesi toleratis?* Ex profanis scriptoribus profereamus exemplum aliquod ex PLINIO (*Epist. L. III. Ep. 14.*) qui LARGIVM MACEDONEM virum prætorium a seruis in balneo occisum narrat; deinde vero subiicit, qua contumelia iam olim in balneo ab equite Romano, palma quippe percussus, sit affectus. Ita enim scribit: *cum in publico Romæ lauaretur; notabilis atque etiam, vt exitus docuit, omnis res accidit. Eques Romanus a seruo eius, vt transitum daret, manu leuiter admonitus, conuertit se, nec seruum a quo erat tactus, sed ipsam Macedonem tam grauiter palma percussit, vt paene concideret. Ita balneum illi quasi per gradus quosdam primum CONTUMELIARUM locus, deinde exitii fuit.*

Aestu.

AESTVMATISSIMO RESPONDENTI

S. D.

P R A E S E S.

Quod has ad Te litteras do, aestumatissime Respondens, id non solum ex more sed etiam ex animo facio. Exoptatissima enim est, quam mihi hodiernus dies adfert, occaso, amorem illum publica compellatione declarandi, quam mihi erga Te iam dudum non subito quodam imperu, sed certo iudicio concepisse videor. Quum enim a prima aetate mihi cognitus fueris, atque etiam sub oculis meis studiis scholasticis operatus sis, praeclarum ingenium et ad litteras natum in Te perspicere licuit; quod nec socordia bebescere passus es, nec prava ut multi fiducia, incultum ac sibi quasi ipsi reliquisti, sed potius indefessa industria ita coluisti, ut litteris humanioribus bene excultus academiam adire potueris. Id quod eo pluvius faciendum arbitror, quo paucioribus id hodie et sua, et aliorum culpa contingere solet. In academia degens auctorem et duce[m] studiorum singulari Dei munere non solum nactus, verum etiam libenter securus es Virum plurimum Reuerendum ac Doctissimum PARENTEM Tuum, Fautorem et Amicum mihi admodum suspiciendum; qui officio non minus quam adfectui paterno satisfacturus, id summa cum cura egit, ut Te in omni litterarum humaniorum genere sine intermissione exerceret, ac praeterea ad id maxime Te impelleret, ut studium Sacrarum Litterarum

tezarum in academia Tibi commendatissimum haberes. Qua
in re adeo non commisisti, ut fructu laboris et gaudii priua-
retur PARENS optimus, ut potius in discendis linguis
sacris studium Tuum operamque diligentissime posueris, re-
ctissime rarus, Theologiae studiosum non tam riuulos conse-
ctari, quam ex ipso fonte hauire debere. Nec sufficit Tibi lit-
teras modo Ebraicas didicisse, quod alioquin hodie vel opti-
mis abunde sufficit, sed muneribus Dei, qui Tibi praeter in-
genium bonum, academiam simul patriam tribuit, prudenter
vsurus, adiunxisti quoque cognitionem linguarum orientali-
um reliquarum, quas in Sacris Litteris interpretandis vsui
esse noras; de quibus attingendis plurimi vel per temporis
academici angustias, vel per alias causas ne cogitare qui-
dem aut possunt aut volunt. Commemorare haec paucis mi-
bi visum est, cum Tua, tum aliorum causa. Tua, ut tibi con-
staret, quantopere haec Tua studendi ratio tibi probata sit;
aliorum vero, ut habeant exemplar, quod sibi ad imitandum
proponant, si eo contendunt, ut ecclesiae commodis aliquan-
do recte inseruiant. Cum vero omnis ingenii doctrinaeque
commendatio animi vitaeque turpitudine euertatur, id quoque
praetermittendum non est, Te etiam hac in re nihil in Te
desiderari passum esse, sed id omni studio egisse, ut scopulis
academicis sollicitate euitatis, rectam vitae viam constanter
teneres. Quod reliquum est, meus erga Te amor etiam at-
que etiam Te hortari me cogit, ut non solum in optimarum
rerum doctrina processus in dies maiores facias, verum etiam
plurimum Reuerendi PARENTIS praecepta et exemplum
sequens, mentem Spiritui Domini diuinitus ac penitus for-
mandam porro permittas; Te, studia Tua, Tua denique
omnia

omnia Seruatori optimo magis magisque consecres, ac proinde in id per omnem vitam intentus sis, vt indulgentiae diuinae muneribus in dies augearis, iisque ita utaris, vt ecclesiae aliquando veros, maturos, aeternumque perennaturos fructus feras. Ardentius Te amo quam vt verear, ne publicam banc cohortationem meam ab optimo animo profectam, aliter ac velim accipias; quin confido potius, Te non solum aequo animo passurum, verum etiam gratum acceptumque habiturum esse, quod publico etiam alloquio Te ad id impello, quod non solum discere omnes et agere, sed etiam in dies melius discere ac peragere debemus. Quod ad me attinet, Deum immortalem Tibi porro propitium ex animo apprecor, cuius gratiam si iniurus et retinemus, tum demum finem totius vitae assequimur. De meo in Te animo, studioque res Tuas etiam in posterum iuuandi Te minime dubitare, Tuo in me amori credo, quamobrem verba ea de re facere supersedeo, id potius acturus, vt quantum per virium mearum tenuitatem fieri poterit, re ipsa nunquam non declarem, quanto opere Tibi ac saluti Tuae, cum Tua ipsius, tum etiam plurimum Reuerendi PARENTIS Tui causa, et cupiam, et cupere me etiam debere persuasum habeam. D. in Fridericiana.

Non. Sept. clo DCCL.

TV vana mittens diffidia integer,
Quae mora carpit nuncius aetheris,
Spernensque fucum fabulosum
Prifina Christiadum celebras

Splendore diuo fulgida nomina.
Migrantem adumbras littora naufraga
Telluris et poli superna
Gaudia Tarfigenam petentem.

Sic transuolantem flammea fidera
Aethraeque lymphas TV celeri pede
Vrgens paras follers sequaces
Ingenui cupidos honoris.

Hunc porro planum corripe tramitem;
Ac tende gressus ad sacra limina
Sedis coruscae. Opaca cedent
Sic TIBI nubila, lucidosque

Frequens meatus dux alios doce
Calcare. NVMEN sic TIBI munera
Congeffer ampla, TV solo ortis
Deliciis frueri et benignis.

Paucis hisce Nobilissimo Doctissimoque Domino
Respondenti ex animo adplaudit

Ioannes Philippus Carrach

Juris Vtriusque et Philosophiae Doctor.

IOAN.

IOANN. AVGVSTVS MAIER

V. D. M.

AVGVSTO GOTTLIEB MAIER

Filio

Χαρειν, ελεος, ειρηνη!

Cum Ven. Praefidis auctoritate magis quam meo iussu ad publice tuendam de Raptu Pauli disputationem accinctus sis, atque intelligerem, vacuae aliquid superesse chartae, quod explerum malit typographus; huic ut satisfaciat desiderio paucula conferre institui, quae coeptis imponere sufficiant colophonem exitumque eorum expedire. Absit vero ut tempus ludam inanibus verbis; absit, ut in adulationem progrediar, aut tibi belle dicam. Ad illud quidem mihi ne tantillum quidem otii est nec animi; hoc vero a moribus paternis abhorret, filiique obesset verecundiae. Persequar potius instrutionem, et, quae meam hoc scriptum legentis animum subire, tecum communicabo. Atque, ut hinc ordiar, isthaec mihi lectio memoriam saepius, cum adolescerem, e sacris rostris auditorum refreuit: Paulum Theologiam suam in tertio caelo didicisse. Certe non leue hinc pondus accederet Theologiae Pauli commendandae, si isti sua constaret veritas adserto; quid? quod facile incautus quisque induci queat ad assensum ei praebendum, si sublimitatem rerum in epistolis Paulinis passim obuiarum, sublimeque dicendi genus, quo uti solet, in consilium vnice adhibuerit, aut reputauerit secum,

secum, ipsum hic ibi Apostolum videri ad eiusmodi reuelationem prouocare, e. g. Eph. III, 3. ubi diuinitus sibi collatum ait mysterium, quod nullis aliis seculis declaratum est hominum generi, vt nunc patefactum est Sanctis Apostolis. Immo commate 8. testatur: sibi omnium Sanctorum minimo id beneficium collatum, vt apud gentes infinitam Christi opulentiam publicet, et omnibus perspicuum faciat, quae sit mysterii communio, quod ab omni aeternitate apud Deum fuit celatum etc. Vtique et res et oratio Paulina tantum inter plerosque si non omnes viros Dei noui etiam foederis (Iohannem si excipias) caput efferrunt, quantum lenta solent inter viburna cupressi. Verum enim vero rem rectius pensitanti atque cum Paulini ministerii chronologia conferenti manifestum, credo, fiet, eo saltem sensu, quem verba dant ante in medium prolata, Paulum dici haud posse Theologiam suam in tertio caelo didicisse. * Raprum enim Pauli cum iis, quae iter Damascum facienti et prope conficienti euenerunt, (Act. VIII.) haudquaquam esse confundendum, omnia, puro, quae circumstant, eloquuntur. Tantum abest, vt Dominus eum tunc temporis institutione theologica dignaretur, vt potius anxie percontantem, quid factu opus sit? ad Ananiam ablegarit, qui copiam ipse faciendum sit facturus. Quod si vero Paulus tunc, cum in disciplinam Christi ingrederetur, protinus eius futurus praeco, Theologiam suam non in tertio caelo didicit, certe nullo istud prouerbum nititur fundamento. Ipse Paulus ubi in eo est, vt raprus sui disertam faciat mentionem, eidem aperte, nisi

* B. WEISMANN. H. E. p. 50. (r) Edit. II.

me omnia fallunt, contradicit. Praeterquam enim, quod tempus, quo raptus contigit, determinate figat in anno ante scriptam hanc epistolam decimo quarto, qui cum primis conuersionis suae inchoatis nequaquam conciliari potest; testatissimum ipse facit: se audiuisset *αερα ενωρα*, quae nemini hominum fas sit eloqui. Quod si igitur Paulus auditu percepit captum et linguam superantia, quod si nec ipse ea elocutus sit hominum ulli, nec integrum ipsi fuit eloqui, quid, quaeso, ad Theologiam Pauli ista vniuersa? ad Theologiam, inquam, cui cum vniuerso, quaque versum late patet, orbe communicandae, totis per omnem vitam viribus incubuit? Didicit ergo Paulus Theologiam suam non in tertio quidem caelo, at de caelo seu diuinitus, ex Patre luminum, qui lucem ex tenebris lucere iussit, animo suo illucente ad claritatem cognitionis gloriae Dei in Iesu Christi persona, quod ipse gratus hac ipsa in epistola profitetur c. IV, 6. Didicit Theologiam suam illapso caelitus in se eodem Spiritu, qui Pentecostes die socios muneris diuina luce collustrauit virtuteque induit. Liberalior proinde B. BALDVINVS, quam pro necessitate, mihi videtur, qui frequentatam ita temperare adniritur sententiam: „quod non praecise de hoc Pauli raptu „intellectam velint Theologi, sed de iis, quae Christus in statu „gloriae cum Apostolo egerit, quae mysterii plena erant et „omne humani ingenii acumen omneque eloquentiae flumen „longissime exc edebant., * Immo vero distare hanc ab ipsis verbis paraphrasin in oculos, arbitror, incurrit omnium. Facillimi interim simus in verbis phrasibusque condonandis,

* Comment. h. l. f. 737. a.

modone rei praedudicium pariant veritati. Esse vero, cur
dictae sententiae granum salis adspargendum sit, vel Socinia-
norum temeritate discimus, qui raptu Pauli ad Theologiam
discendam turpissime abutuntur, ut figmento suo de Christi
eodem fine in caelum raptu patrociniū inueniant. Cui
iam nihil attinet immorari.*

Quid vero, (ut pergā in iis, quae animo inter legen-
dum volui, aperiendis,) quid, inquam, si Petro indulgisset,
quem Paulo tribuit, raptum diuina dispensatio? Quid tum
de Petro futurum fuisset in Romana Ecclesia? Sedem ipsi
locat, immo, quantum per ipsam, circumfermat Romae.
Sedem! Mireris! ubi IESVS triumphum acturus nemini
Legatorum vspiam per totum terrarum orbem sedem adsigna-
uerit, quin, vniuersum orbem eorum fidei commiserit testa-
mentoque quasi legauerit Matth. XXVIII, 19. exilium praete-
rea magis quam ledem vbiunque praedicens c. X, 22. 23. Sed se
Petrus ad Pauli instar in tertium caelum raptus fuisset,
hem! non Romae sed in caelo, in tertio caelo thronum ei pa-
ratura fuerat superstitio. Cavit itaque hac dispensatione
sua praecuidens ac prouida Dei sapientia, immo mature praeca-
uere satagit, ne in Petro supra modum euehendo sequior
aetas per insaniam laboraret. Omnino si Apostolum Aposto-
lo dignitate antecellere vellet Dominus, non Petro, Paulo
potius, primas hoc ipso raptu dedisse esset censendus.

Sed quo consilio in tantam familiaritatem Paulum im-
misit Dominus? Est hoc reliquum, quod legens cogitavi.
Deterere quidem ab illo inquirendo ipse Paulus queat, quam
abstru-

* Videtur idem BALDVINVS I. C. in seqq.

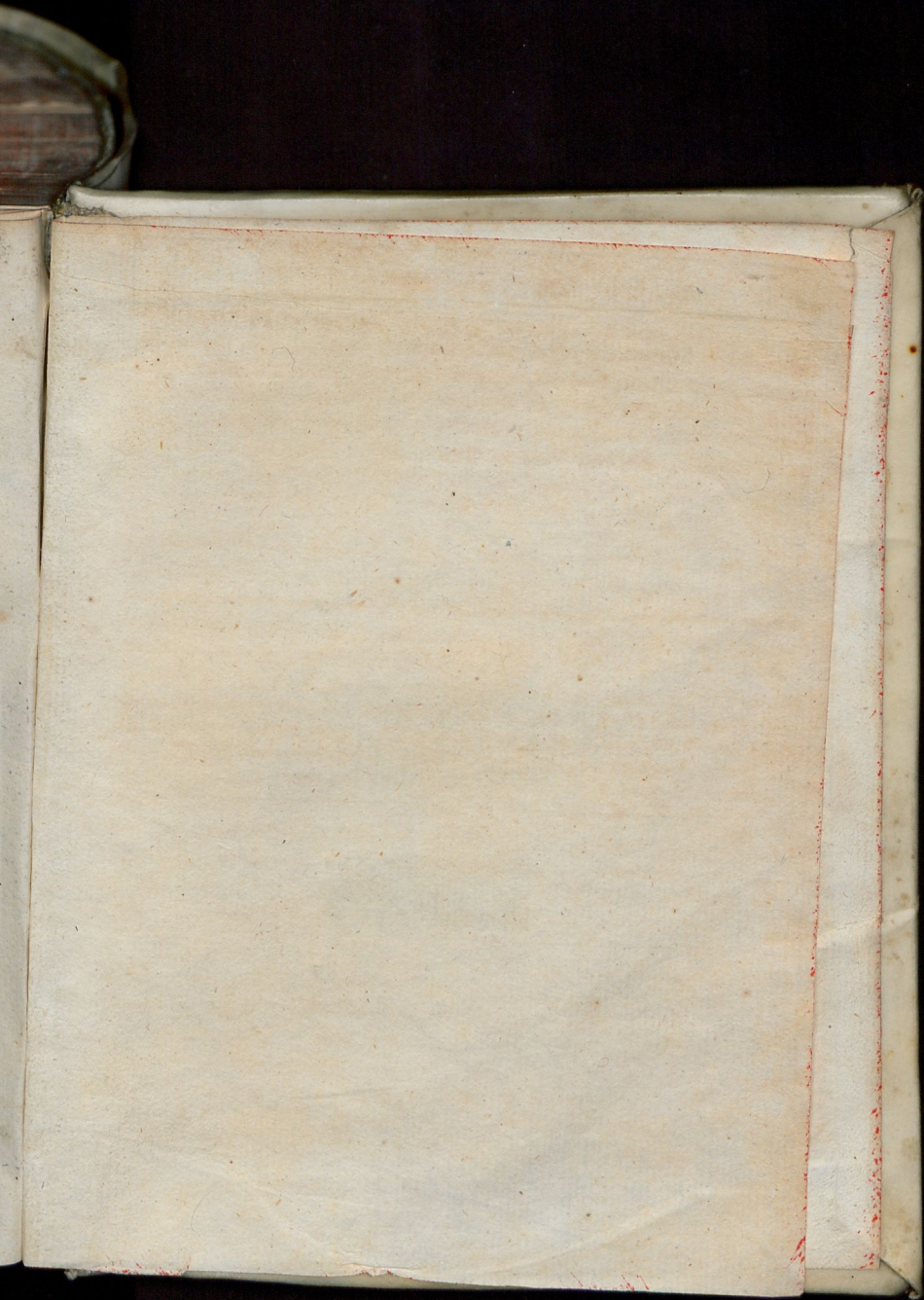
abstrusae, *aiens*, sunt eius rationes? quis Dominum nouit? Rom. XI, 33. *At vero uti nec Paulus sine maturo consilio tantae rei tam diuturno silentio inuolutae maiestatem patefecit tandem atque elocutus est: ita humilis et intra limites subsistens consilii diuini inquisitio decet hanc manifestationem dignaque ueneratione prosequitur. Paucis uero dicam quod sentio. Scilicet, uti persuasum mihi est, Pauli hunc raptum eodem tempore accidisse, quo cum Barnabas sollemniori ritu ad arduum iter inter gentes suscipiendum initiandus erat Antiochiae: (Act. XIII.) ita credibile omnino est, hoc aeternae uitae praegustu seruum hunc aduersus tot tantaque rerum immo ipsius uitae discrimina facile animo praecipienda praemuniendum fuisse, ut par deinde vel ex sola tantorum praemiorum recordatione sit exantlandis laboribus uniuersis difficultatibusque superandis.*

Verum etsi prolubium subiret me, haec omnia uerius in tuos, Fili uſus conuertere, uela tamen orationis contrahenda, ne cum typographo in gratiam sit redeundum. In summam omnia compingam, atque opportunitate hac uſus primum Ven. Praefidi tum uniuerso Theologorum Ordini, (quorum Singuli singularibus in te formando meritis fulgent,) gratias, quantas maximas mente concipere possum, publice ago habeoque; deinde tibi cum animo statuendum inculco, non casu sed Dei nutu hanc tibi sortem obrigisse, ut prima in cathedra uerba de Paulo in caelum raptos faceres. O Theophile! memor, dum supereris, esto Theologiae Paulinae! memor viae, qua ad illam ductus est! memor modi, quo co-
luit

luit illam firmavit que in mentis penetralibus! memor rationis,
qua omni hominum generi eandem persuadere allaboravit! me-
mor modestiae, quam in donis muneribusque Dei ipsi quam
eminentissime collatis exhibuit! memor crucis, quam in caus-
sa Domini forti animo multiplicem pertulit! memor tenta-
tionis raptum consecutae, quae ipsi haud in nocumenta sed
in augmenta viuificae lucis experientiaeque cessit! memor
tandem gloriae, in quam omnis eius cursus desit! Beatum
te, terque quaterque beatum, si a tergo longissime post te
relicto immo contemptim habito plurimorum circa Theologiam
versandi modo hanc Pauli, hanc, inquam, Theologiam
non diurna solum nocturnaue manu verses, sed pleno ani-
mi haustu imbibas. Ita te amabit DEVS! ita te amabunt,
qui sunt Dei, (qui vero Dei non sunt, nibili instar sunt). Ita
et ego amabo te aeternoque amore complectar! Vale, mi
Fili, curaque, ut sanum sit cum sana tali mente
corpus! Iterum vale!

ad 24.

ead 24.

00 A 6402

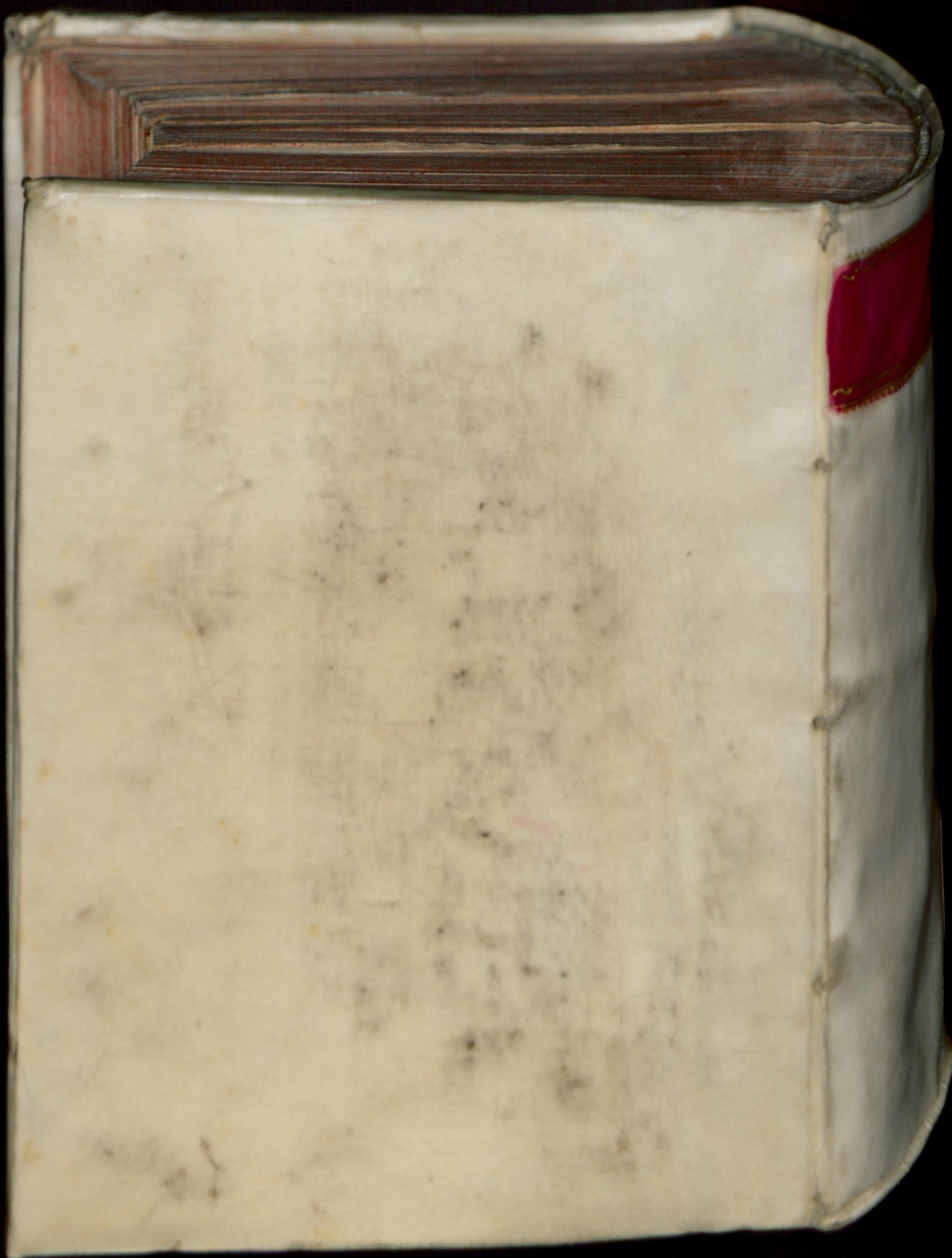
ULB Halle 3
002 927 349

Sb.

VD 17

DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA
PRIOR
DE
RAPTV ET CRVCE
PAVLI.

QVAM
PRAESIDE
VIRO SVMME REVERENDO EXCELLENTISSIMO
DOCTISSIMO
IOANNE GEORGIO KNAPP
THEOL. D. ET PROF. PVBL. ORDIN.
ORD. THEOL. H. T. DECANO
FAVTORE ET PRAECEPTORE
AETATEM COLENDO
D. SEPTEMBRIS A. MDCCCL.
PVBLICE DEFENDET
AVGVSTVS GOTTLIEB MAIER
HALENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS ORPHANOTROPHEL.